

Routekaart Groen, Blauw & Natuur

Profit

Planet

People

september 2017

GEMEENTE

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
Voorwoord	7
1. Inleiding	9
2. Netwerk GBN	13
3. Beleving GBN	15
4. Keuzes	17
5. Projecten	19
5.1 Gehele gemeente	20
5.2 Maasgebied	27
5.3 Polder	29
5.4 Dekzand	31
5.5 Stad & dorp	35
6. Financiën	45
Bijlage	
1. Ontstaansgeschiedenis gemeente Oss	49
2. Telos Benchmark Duurzaamheid	53
3. Partners GBN aan het woord	
4. Begrippenlijst	54

Samenvatting

Doel

Doel van deze routekaart is tweeledig: We willen de kwaliteit en kwantiteit van het GBN in de gehele gemeente Oss verbeteren. En we willen bereiken dat het GBN breed herkend en gewaardeerd wordt door onze inwoners, maar ook door bezoekers.

Oss heeft de ambitie om één van de duurzaamste gemeentes van Brabant te zijn. Om toekomstige generaties goed te kunnen laten leven is een nieuw evenwicht tussen People, Planet en Profit nodig. In onze Duurzaamheidskring hebben we Natuur en Klimaat als een van onze drie speerpunten gekozen op de Planet-kant. Inzetten op GBN is pure noodzaak voor de leefbaarheid. We verbeteren de natuur, de ecosystemen en de biodiversiteit met als doel: een gezonde, duurzame, klimaatbestendige en aantrekkelijke leefomgeving. Voor mens en dier. Ook zetten we nadrukkelijk in op de beleving van GBN. We hebben zoveel moois te bieden! GBN is natuurlijk kapitaal en heeft op vele fronten belangrijke economische waarde. Investeren in GBN doen we voor onszelf, voor onze medemensen elders en voor toekomstige generaties.

Twee pijlers

We zetten in op projecten GBN op basis van twee pijlers:

- Netwerk GBN in de gehele gemeente Oss (zie hoofdstuk 2)

We verfijnen en verbeteren het bestaande Natuurnetwerk Brabant (NNB) door ons eigen Osse netwerk GBN te maken. Dit doen we samen met ons relatie-netwerk. Het landschap en de ontstaansgeschiedenis van de gemeente Oss vormen daarbij de basis.

- Beleving GBN (zie hoofdstuk 3)

We gaan het bestaande en nieuwe GBN actief promoten en communiceren. We dagen bewoners, ondernemers en andere partijen uit te komen met groene initiatieven. We gaan het samen doen! In co-creatie en aansluitend bij onze roots.

De projecten GBN liggen verspreid over de gehele gemeente. Op basis van het landschap en de ontstaansgeschiedenis maken we onderscheid in de volgende 5 gebieden: Maasgebied (uiterwaarden en oeverwal), Polder en Dekzand, Dorp & stad en de gehele gemeente.

Wat gaan we doen?

We onderscheiden lopende projecten en projecten die we vanaf 2018 gaan doen. Met de lopende projecten gaan we door. Zo is in de Maashorst de afgelopen jaren veel geïnvesteerd. Deze regionale samenwerking heeft veel moois opgeleverd, waaronder Speelbos Herperduin en de Landerij VanTosse.

Netwerk GBN: In de toekomst gaan de Koploperprojecten een enorme boost aan de waterveiligheid en de gebiedsontwikkeling langs de Maas geven. Met de routekaart geven we ook nieuwe impulsen aan de polder en de stad Oss. We gaan hier samenwerken met het Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB). Voor de stad Oss maken we een verfining van het netwerk GBN met stadsnatuur en stad-landverbindingen. Hierdoor verandert de stad van barrière voor natuur naar een verbinding. In de Lithse Polder gaan we een onderzoek (pilot) draaien voor integrale

Routekaart Groen-Blauw-Natuur
projecten vanaf 2018

Vervolg samenvatting

gebiedsontwikkeling met een focus op duurzame energie, landbouw en natuur. Het waterschap, Provincie en gemeente Oss, ontwikkelen de ecologische verbindingzone Hertogswetering. Hier stappen we op een rijdende trein. In de hele gemeente zetten we daar bovenop in op bomen en ecologische bermen. Hiermee bereiken (we) een zeer waardevolle verfijning van het netwerk GBN Oss.

Beleving GBN: De gemeente Oss is er voor haar bewoners en ondernemers. Een fijne omgeving voor wonen, werken en recreëren. Maar die ook toeristen veel te bieden heeft. Dit willen we beter uitdragen, o.a. aan de hand van onze ontstaansgeschiedenis. Daarom zetten we in op actieve communicatie en promotie: een filmpje, uitdagingen om zelf actief te worden, de week van de natuur en heel veel activiteiten in het prachtige groene Oss. Daarbij ijveren we voor een Maasbelevingscentrum langs onze Maasdijk. Samen met ons relatie-netwerk geven we vorm aan projecten GBN. We dagen bewoners, ondernemers en andere partijen uit te komen met groen-blauwe initiatieven. We geven invulling aan de operatie Steenbreek en laten zo bewoners hun tuinen groener maken. Nieuw is de dorpen-/wijken wedstrijd: elk jaar helpen we enkele dorpen/wijken hun beste groene ideeën te realiseren.

Zo bouwen we aan een duurzame, groene gemeente, waarbij het netwerk GBN en de beleving GBN zich hand in hand verder ontwikkelen.

Projecten vanaf 2018

- Boomstructuren (gehele gemeente)
- Ecologische bermen & bijenlandschap (gehele gemeente)
- Ecologische verbindingzone Hertogswetering (polder)
- Groen in de stad (stad/dorp)
- Pilot duurzame energie in combinatie met landbouw en natuur (polder)
- Landschapsverbetering Geffen-Oss (dekzand)
- Meanderende Maas (koploperproject Ravenstein-Lith), inclusief de bakenbomen (Maasgebied)
- Dorpen- en wijkenwedstrijd (Stad/dorp)
- Groene (burger) initiatieven (gehele gemeente)
- Promotie en communicatie (gehele gemeente)
- Operatie Steenbreek (stad/dorp)

Voorwoord

Oss heeft grote ambities op het gebied van duurzaamheid in de breedte van de 3 P's : People, Planet, Profit. Om te weten waar wij staan in vergelijking tot andere gemeenten hebben wij eerder universitair kenniscentrum Telos gevraagd dat te meten. Toen wij eind 2015 het resultaat daarvan ontvingen, was ik verbaasd over de uitslag voor het onderdeel natuur en landschap. Dat Oss niet hoog scoort op bodemkwaliteit was te verwachten gelet op onze roots in en omvang van de industrie en intensieve veehouderij. En dat er een goede mate van tevredenheid is over het groen in de buurt blijkt ook uit onze eigen metingen. Maar dat de aard en omvang van groen, blauw en natuur in ons landschap achter zouden blijven, herkende ik toen niet en sedertdien zelfs steeds minder.

Het is niet alleen mijn beleving dat het wezenlijk anders ligt. Juist ook als we kijken naar de feiten. Op ons grondgebied dat een van de grootste van Brabant is, hebben we o.a. Herperduin, de Geffense Plas, het Maas-gebied, de polder, het groen in de dorpen, de parken in de stad en een grote flora- en fauna-diversiteit. Daarmee beschikken we over een rijke, aantrekkelijke natuur van een grote verscheidenheid.

De bevinding van Telos past wel in het imago van Oss. Dat dekt op meerdere aspecten de lading niet. En dat is ook niet groen-blauw gekleurd. Niet bij buitenstaanders. Maar ook nog onvoldoende bij onze inwoners. Menigeen uit de stad en de kernen kent maar een klein deel van onze vele groen- blauwe natuurparels. En onbekend maakt nu eenmaal onbemind. Daarmee weten we dat we nog beter moeten werken aan de bewustwording van wat Oss op dit terrein te bieden heeft. Een fijne en aantrekkelijke leefomgeving waar volop natuur te beleven valt. Eerst en vooral bij onze eigen inwoners. En met hun

enthousiasme zijn zij onze beste ambassadeurs naar buiten.

Maar daarmee zijn we er niet. Als we naar ons groen, blauw en natuur kijken door de bril van de huidige samenleving en met het oog gericht op de toekomst staan we voor grote uitdagingen. Boomziekten ondermijnen de vitaliteit van ons groen, de veranderingen in het klimaat raken onze natuur op vele fronten, de wensen en eisen met betrekking tot de openbare ruimte en recreatie veranderen, de energie-opgave botst met de gebruikelijke inzichten over landschap en natuur, we zijn bezig met een Omgevingsvisie te maken en zo kan ik nog wel even doorgaan. Het oppakken daarvan vraagt kennis, kunde en visie op de langere termijn. Maar ook investeringsbereidheid. Voor de korte en lange termijn. Incidenteel en structureel. Want behalve voor inrichten en aanleggen moeten we ook geld reserveren voor beheer en onderhoud.

Kortom : volop werk aan de groen, blauwe en natuur-winkel. Voor ons als gemeente. Samen met de vele partners die belang hebben bij een aansprekend, vitaal landschap waar het fijn wonen, werken en recreëren is. Deze Routekaart geeft de lijn aan waarop wij inzetten, schetst wat al loopt en wat we in 2018 willen gaan doen.

Daarin willen we nadrukkelijk onze inwoners meenemen zodat zij met nog meer trots kunnen uitdragen hoe rijk hun Oss is aan groen, blauw en natuur.

mr J. van der Schoot

Wethouder Openbare Ruimte en Buitengebied c.a.

1 | Inleiding

Doel

Voor u ligt de Routekaart Groen, Blauw en Natuur (GBN). Doel van deze routekaart is tweeledig: We willen de kwaliteit en kwantiteit van het GBN in de gehele gemeente Oss verbeteren. En we willen bereiken dat het GBN breed herkend en gewaardeerd wordt door onze inwoners, maar ook door bezoekers.

Wat willen we bereiken?

Oss heeft de ambitie om één van de duurzaamste gemeentes van Brabant te zijn. Om toekomstige generaties goed te kunnen laten leven is een nieuw evenwicht tussen People, Planet en Profit nodig. In onze Duurzaamheidscirkel hebben we Natuur en Klimaat als een van onze drie speerpunten gekozen op de Planet-kant. Inzetten op GBN is pure noodzaak voor de leefbaarheid. We verbeteren de natuur, de ecosystemen en de biodiversiteit met als doel: een gezonde, duurzame, klimaatbestendige en aantrekkelijke leefomgeving. Voor mens en dier. Ook zetten we nadrukkelijk in op de beleving van GBN. We hebben zoveel moois te bieden! GBN is natuurlijk kapitaal en heeft op vele fronten belangrijke economische waarde. Investeren in GBN doen we voor onszelf, voor onze medemensen elders en voor toekomstige generaties.

Wat willen we bereiken?

- Een GBN-netwerk met goed werkende ecosystemen en voldoende biodiversiteit.
- Een gezonde, duurzame, klimaatbestendige en aantrekkelijke leefomgeving voor mens en dier.
- Dat bewoners en bezoekers kunnen genieten van ons unieke landschap en al het GBN in de dorpen en steden.
- Tegenwaarde van onze investeringen in GBN in de vorm van aantrekkingskracht naar buiten.

Goed werkende ecosystemen

De natuur levert ons waardevolle voorraden en diensten, waarvan we afhankelijk zijn. Denk aan drinkwater, voedsel, energie, wateropvang, bestuiving van gewassen, etc. Deze ecosysteemdiensten zijn onder te verdelen in:

- producerend: voedsel, biomassa voor energie, drinkwater, hout, grondstoffen medicijnen, etc.
- regulerend: waterberging, vastleggen CO₂, bestuiving, verkoeling van de stad, plaagonderdrukking, bodemvruchtbaarheid, reinigend vermogen van bodem/water/lucht, etc.
- cultureel: groene recreatie, cultureel erfgoed, wetenschap en educatie, etc.
- economisch: aantrekkingskracht op wonen, werken en recreëren in Oss.

Daarvoor moet ons GBN-kapitaal goed werkende ecosystemen kunnen leveren.

Meerledig doel

Met investeringen in GBN vangen we ook de klimaatveranderingen op. Dit is nodig om geen overlast van hitte, droogte en nattigheid te hebben/krijgen. Het stadscentrum van Oss en de oudere wijken hebben last van hittestress. In de zomer is het te heet. Deze gebieden zijn behoorlijk stenig. De aanwezigheid van GBN zorgt voor verkoeling. In de winter zorgen bomen juist voor beschutting. Voor de waterveiligheid langs de Maas zijn de dijken in de toekomst niet meer toereikend. We creëren ruimte voor het rivierwater d.m.v. overloopgebieden. Natuurparels als de Hemelrijkse Waard dragen zo tevens bij aan de waterveiligheid. GBN draagt ook bij aan de gezondheid van onze burgers. Kinderen die vaak buiten spelen in het groen hebben 15% minder overgewicht. De Gezondheidsraad adviseert meer groene recreatiemogelijkheden te creëren in en vlakbij stedelijke gebied. Voor schone lucht is GBN noodzakelijk. Bomen zorgen niet alleen voor zuurstof, maar nemen ook CO₂ en fijnstof op. 1 Stadsboom neemt maar liefst CO₂ en fijnstof op van 10.000 autokilometers. En GBN-inrichting maakt onze leefomgeving aantrekkelijker en fraaier.

Uniek landschap met veel GBN

De gemeente Oss heeft een uniek landschap met een tot de verbeelding sprekende ontstaansgeschiedenis. WE hebben heel veel GBN. Denk aan: Keent, Hemelrijkse Waard, 45 km Maas met prachtige uiterwaarden en een kronkelende dijk met idyllische dorpjes erlangs, Herperduin met de bossen, zandverstuivingen en vennen. Het is hier mooi wonen, werken en recreëren. Dat gaan we actief uitdragen. Maar we gaan verder met het vergroten van de aantrekkingskracht van het buitengebied en het vergroenen van de dorpen en steden. We willen iedereen – bewoners en bezoekers – bewust maken van al het moois wat er is of binnenkort gaat komen op het gebied van GBN. Dit vraagt om actieve communicatie, promotie en betrokkenheid. We gaan dit samen doen met onze inwoners, ondernemers, organisaties, kennisinstellingen en collega-overheden.

Economische waarde

GBN zorgt voor economische waarde. We plukken op vele manieren de vruchten van onze investeringen in GBN. Zo worden bijvoorbeeld, volgens onderzoeken, huizen 6% meer waard als ze uitzicht op groen hebben. GBN zorgt ook voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bewoners en bedrijven. Een aantrekkelijk landschap, mooie natuurgebieden en goede routestructuren trekken recreanten en toeristen. Een groene omgeving draagt bij aan een gezonde leefstijl wat de gezondheidskosten weer beperkt. Investeren in biodiversiteit zorgt dat het beter gaat met de bij. Dit levert weer betere bestuiving van de gewassen op en dus een beter oogst. Een goede biodiversiteit levert ook natuurlijke vijanden voor plagen.

Hoe pakken we het aan?

Twee pijlers

We zetten in op projecten GBN op basis van twee pijlers:

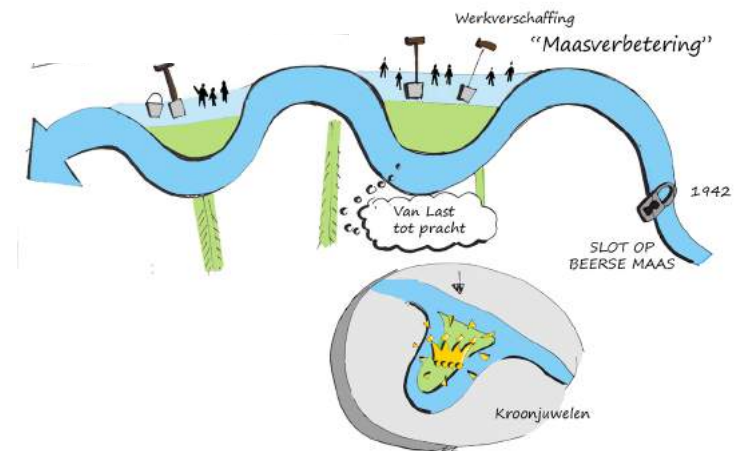
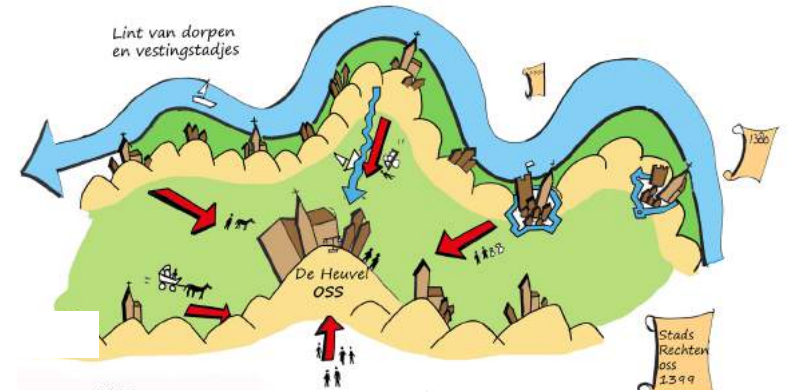
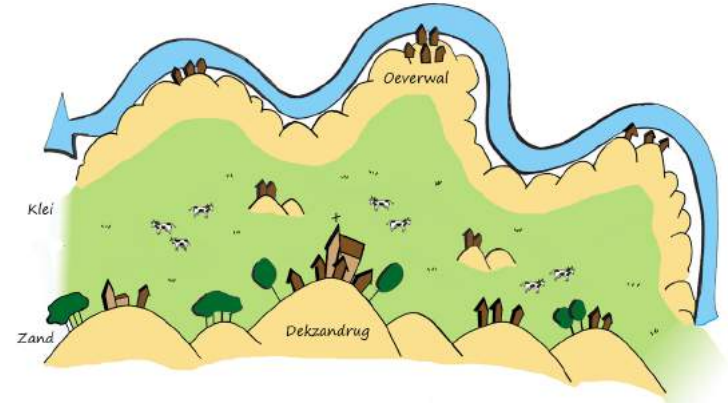
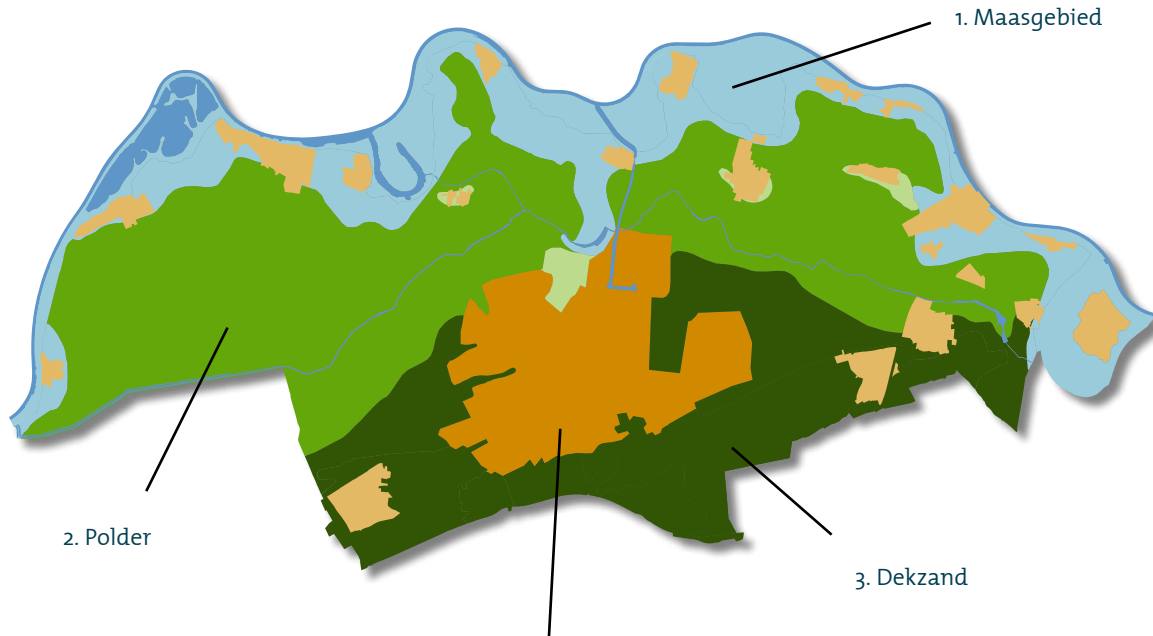
- **Netwerk GBN** in de gehele gemeente Oss (zie hoofdstuk 2)
We verfijnen en verbeteren het bestaande Natuurnetwerk Brabant (NNB) door ons eigen Osse netwerk GBN te maken. Dit doen we samen met ons relatie-netwerk. Het landschap en de ontstaansgeschiedenis van de gemeente Oss vormen daarbij de basis.
- **Beleving GBN** (zie hoofdstuk 3)
We gaan het bestaande en nieuwe GBN actief promoten en communiceren. We dagen bewoners, ondernemers en andere partijen uit te komen met groene initiatieven. We gaan het samen doen! In co-creatie en aansluitend bij onze roots.

Deelgebieden

De projecten GBN liggen verspreid over de gehele gemeente. Met de kennis van de ontstaansgeschiedenis van de gemeente Oss (zie bijlage 2) laat het landschap zich gemakkelijk verdelen in drie landschapstypen: Maasgebied (uiterwaarden en oeverwal), Polder en Dekzand. Het landschap is sturend geweest in de vestigingsplaatsen van de mens. De ontstaansgeschiedenis verklaart waarom de steden en dorpen liggen waar ze liggen, maar ook waarom we verschillend met de verschillende landschapstypen (deelgebieden) omgaan. Omdat in de steden en dorpen bijna alle mensen wonen, maken we daar ook een apart deelgebied van. Tot slot benoemen we de gehele gemeente ook tot een deelgebied. Verschillende projecten gelden namelijk voor de gehele gemeente. We onderscheiden de volgende deelgebieden:

- Maasgebied
- Polder
- Dekzand
- Stad & dorp
- Gehele gemeente.

5. Gehele gemeente

2 | Netwerk GBN

De gemeente Oss is met haar enorme buitengebied (17.000 ha.) een behoorlijk groene gemeente. Onze dorpen en wijken zijn redelijk goed voorzien van groen. We hebben ecologisch zeer waardevolle projecten langs de Maas en op de dekzandrug. Toch scoort het ecologisch kapitaal van de gemeente Oss volgens de Telos Benchmark behoorlijk laag. Waar ligt dat aan? Een groot deel van het buitengebied, met name het poldergebied, is agrarisch. De ecologische waarde van dit gebied is beperkt. En dat terwijl het één van de grootste weidevogelgebieden van Brabant is. De vermessing heeft echter een zodanig negatief effect op de bodem- en waterkwaliteit dat hierdoor de natuurwaarde laag is. In de stad Oss is ook nagenoeg ecologisch kapitaal aanwezig. Zeker het centrum is erg stenig. Belangrijke doelstelling van deze routekaart GBN is om het Osse ecologische kapitaal aanzienlijk te verbeteren.

Dit doen we door ons eigen netwerk GBN te maken. Belangrijk onderdeel daarvan zijn goed werkende ecosystemen en voldoende biodiversiteit. Door in te zetten op een netwerk GBN creëren we robuuste natuur, die tegen een stootje kan. Een aaneengesloten netwerk GBN is belangrijk voor planten en dieren. Zij moeten zich kunnen verplaatsen om genoeg voedsel te kunnen vinden en zich voort te kunnen planten. Het natuurnetwerk is ook belangrijk voor het welzijn en de welvaart van mensen. Denk bijvoorbeeld aan groene recreatiemogelijkheden, gezondheid en veiligheid..

Natuurnetwerk Brabant als basis

Het Natuurnetwerk Brabant (NNB) vormt een goede basis voor ons eigen netwerk GBN. Het Osse deel NNB bestaat uit bestaande en nieuwe natuurgebieden, die door verbindingzones met elkaar verbonden zijn. Zowel de verbindingen als de natuurgebieden hebben regionale waarde. Tot het NNB behoren:

- De Maas met Kesselse Waard, Hemelrijkse Waard, Ossekamp / De Waarden (toekomst), Diedense Uiterdijk (toekomst) en Keent.
- De op de dekzandrug gelegen grotere en kleinere bosgebieden: Geffense Bosjes, bosgebiedjes in Landerij VanTosse/Zuidelijke Geledingszone, Herperduin. Dit is onderdeel van de Maashorst.
- In het Poldergebied de Hertogswetering, de eendenkooien, Ganzenweide en Waterwinbosje.

Tussen deze gebieden ligt slechts een enkele verbinding. De Teffelse Wetering verbindt de Hertogswetering bij het Osse Meer en de Maas bij Teeffelen. De Erfdijk verbindt het natuurgebied Herperduin (dekzand) met het Maasgebied bij Keent. Zie kaart op blz. 16.

De Maas en de Maashorst zijn op regionaal niveau de belangrijkste natuurgebieden van Oss. In de Maashorst is de afgelopen jaren veel geïnvesteerd. Dit heeft veel moois opgeleverd: Landerij VanTosse, Speelbos Herperduin, betere natuurverbindingen, burgerinitiatieven in het kader van de Groene Loper, etc. De ambitie is om naast de bosgebieden ook de natuurkokers op te laten nemen in het NNB. Opname in het NNB betekent erkenning en bescherming van de natuurwaarden.

De Maas komt de komende jaren steeds meer in de spotlight. We hebben al prachtige rivier-gebonden natuurgebieden: Keent, Kesselse Waard en de Hemelrijkse Waard. De Koploperprojecten geven (op de langere termijn) een enorme boost aan de waterveiligheid en natuurgerichte gebiedsontwikkeling langs de Maas. Brabant heeft al geanticipeerd op het plan Meanderende Maas (koploperproject Ravenstein-Lith) door de gebieden Diedense Uiterdijk en De Waarden / Ossekamp (zie 5. Projecten) op te nemen in het NNB.

De Hertogswetering heeft in het oosten ecologische oevers. Die ontbreken nog in het gedeelte tussen het Osse Meer en het gemaal bij 't Wild. Het poldergebied en de stad Oss zijn veel minder sterk aanwezig in het NNB. Hier willen we een inhaalslag maken.

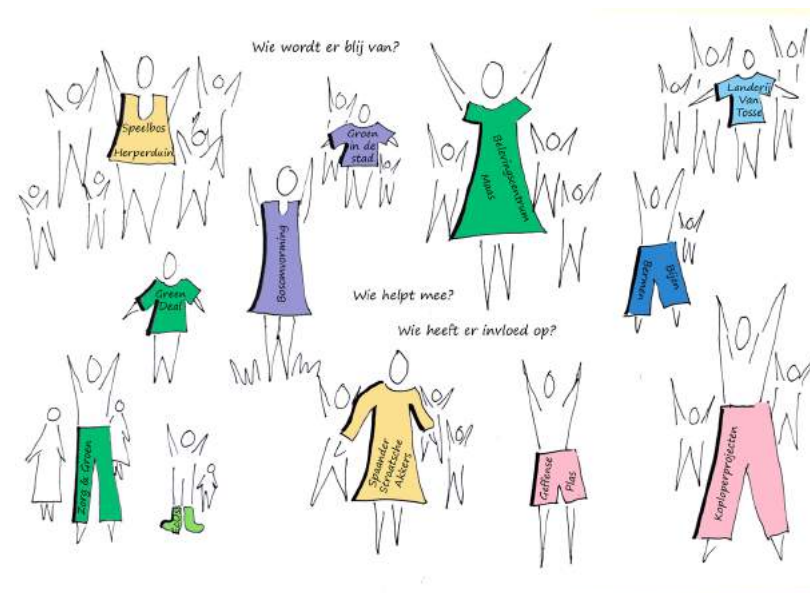
Netwerk GBN gemeente Oss

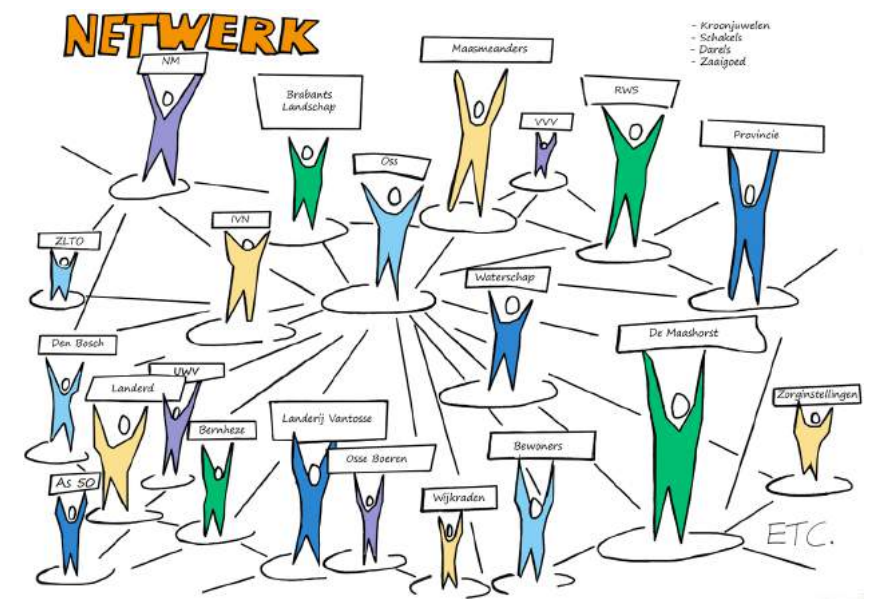
Het Osse netwerk GBN is een verfijning en verbetering van het NNB. Dit doen we aan de hand van een heleboel projecten GBN. De gerealiseerde, lopende en in de pijplijn staande projecten GBN vormen een hele waslijst. De kunst is om al deze projecten, groot en klein, onderdeel te maken van een aaneengesloten ecologisch waardevol netwerk GBN. De projecten GBN staan voor:

- Toevoeging kwaliteit en kwantiteit aan de verbindingen. Verfijnen van het netwerk door toevoeging van ecologische bermen, boomstructuren, waterlopen met ecologische oevers.
- Nieuwe verbindingen maken tussen het Maasgebied, de dekzandrug en de Hertogswetering. Nieuwe verbindingen in noord-zuid richting zijn nodig. Net als verbindingen door de stad en de polder.
- Bestaande projecten GBN onderdeel maken van het netwerk GBN.
- Nieuwe projecten /gebieden toevoegen aan het netwerk GBN.
- Investeren in ecologisch kapitaal in de stad en de Polder.

In hoofdstuk 5 gaan we in op de projecten. Daar hebben we per deelgebied de projecten aangegeven die we al doen en die we vanaf 2018 gaan doen.

Naast de verbindingen en gebieden met regionale natuurwaarde voegen we aan het Oss netwerk GBN nadrukkelijk ook projecten/gebieden toe met lokale natuurwaarde en/of belangrijke belevingswaarde voor onze inwoners en bezoekers. Denk bijvoorbeeld aan de lobbenstructuur en de parken in de stad. Het Elzenhoekpark met het NME en kinderboerderij is een prachtig voorbeeld van beleving GBN in de stad. Ook de initiatieven van ondernemers, burgers zijn belangrijk. Denk bijvoorbeeld aan de Osse Boeren.

3 | Beleving GBN

Breed gedragen projecten

De groene identiteit van de gemeente Oss bestaat uit een harde en een zachte kant. De harde kant bevat 'hardcore' groen, blauw en natuur, tezamen het Osse netwerk GBN. Dit is als het ware het groene paspoort van Oss. De zachte kant gaat over de beleving van het groen door de mensen die er wonen en werken. Uiteindelijk geven de mensen van Oss kleur aan de projecten. Zij komen zelf met ideeën en initiatieven. Door met de betrokkenen in co-creatie te werken, komen we tot breed gedragen projecten. Het resultaat is mede afhankelijk van de betrokkenen. Het gaat erom dat er zoveel mogelijk partijen meedoen. Kortom ook de bewoners, ondernemers en andere partijen zijn aan zet!

Netwerk benutten

Co-creëren doen we niet alleen met onze bewoners en ondernemers, maar ook met de andere partners uit ons netwerk. Denk daarbij aan partijen als de Provincie, Rijkswaterstaat, het Waterschap, de Maashorst, buurgemeenten, woningcoöperaties, zorginstellingen, onderwijsinstellingen, etc. Onder co-creatie verstaan wij: samenwerking, waarbij alle deelnemers invloed hebben op het proces en het resultaat van dit proces. Groen, blauw en natuur is een verantwoordelijkheid van ons allemaal. Daarom zullen wij de partners in ons netwerk actief benaderen. Op deze manier kunnen we onze groene ambities koppelen aan grotere en /of al lopende projecten. Samen staan we sterker. We zoeken partners die projecten co-financieren. Soms is het ook handig om alleen maar mee te liften en slechts een klein onderdeel van een groter geheel te zijn.

Groen dagelijks dichtbij

In het bebouwde gebied wonen de meeste mensen. In hun dagelijks leven merken de mensen het meeste van investeringen in groen in hun directe leefomgeving. De Maas, de Groene Long op het dekzand en de Maashorst zijn prachtige uitloopgebieden. Maar voor velen binnen onze gemeente niet dagelijks dichtbij. We kiezen er bewust voor om behalve ecologisch waardevolle projecten, ook groene projecten op te pakken die de mensen elke dag beleven. Daarom zetten we zwaar in op groen in de stad. Dat is ook een belangrijk onderdeel van het gepresenteerde centrumplan. We doen het Groen Ontwikkelfonds Brabant een bod waarin de natuur in de stad onderdeel gaat uitmaken van het Natuurnetwerk Brabant. Natuurlijk zetten we samen met ons netwerk ook in op groenbeleving in en om de stad. Daarbij hoort een goede routestructuur, natuureducatie en natuurlijk spelen. We gaan de mensen in de dorpen en wijken uitdagen om met ideeën en initiatieven te komen. Door mee te doen aan de dorpen- /wijken wedstrijd hebben zij zelf invloed op hun directe leefomgeving.

Communicatie en promotie: een charme offensief

Onbekend maakt onbemind. We willen dat ons GBN beter wordt herkend. De eerste stap is dat onze inwoners weten wat er allemaal aan moois en interessants is. Dit gaan we actief uitdragen. Daarbij maken we o.a. gebruik van de ontstaansgeschiedenis, zoals beschreven in het boekje Mens en Maasland. Dit vraagt om actieve communicatie en promotie: een charme offensief! Informatie in woord en vooral ook beeld, uitdagingen om zelf actief te worden, de week van de natuur, prijsvragen (met vouchers) en veel activiteiten in het prachtige groene Oss. Dit vertalen we in allerlei projecten.

4 | Keuzes

De gemeente Oss is een levendige gemeente met een uitgebreid netwerk. We hebben actieve bewoners, ondernemers en organisaties. Onze partners in de regio zijn actief aan de slag met veel verschillende projecten. En de gemeente zelf initieert ook veel activiteiten. Dit alles resulteert in een waslijst aan (potentiële) projecten. Onze mankracht en middelen zijn echter niet ongelimiteerd. Dus moeten we keuzes maken. Daarbij hanteren we een verdeling over de verschillende gebieden: Maasgebied, Polder, Dekzand, Stad en dorp, gehele gemeente. De keuzes zijn geprioriteerd op basis van:

- Impact;
- Snelheid van effect;
- Invloed erop;
- Benodigde middelen.

Impact

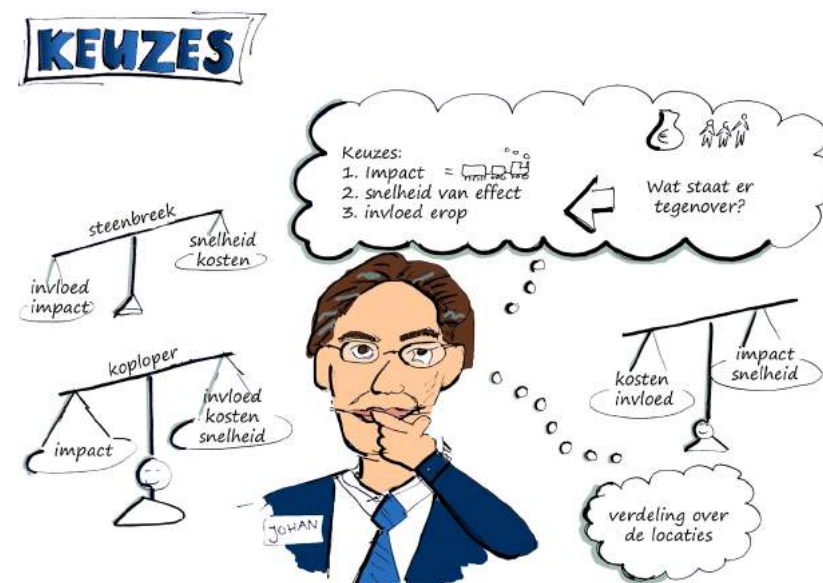
De impact is afhankelijk van in welke mate een project invulling geeft aan de doelstellingen van de routekaart GBN, zoals in de inleiding beschreven. Het klimaat verandert. Dit betekent dat onze leefomgeving zich hieraan moet aanpassen. Denk aan afkoppelen van water, meer groen in stad en dorp, bomen voor de zuurstof, etc. Een project is interessanter naarmate de natuurwaarde groter is. Denk aan nieuwe natuur, zoals bijvoorbeeld natuurontwikkeling in de uiterwaarden. Of aan nieuwe en/of verbeterde ecologische verbindingen tussen de grote(re) natuurgebieden, zoals EVZ de Hertogswetering en de Erfdijk.

Vanuit groenbeleving is een project interessanter als het een grote groep mensen laat genieten van groen. Maar ook de frequentie speelt een rol. Zo is de impact groter in de directe nabijheid van de woningen dan in een verder

weg gelegen natuurgebied. Een aantrekkelijke leefomgeving zorgt voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat en heeft dus een hogere economische waarde.

Snelheid

Bij voorkeur zien wij graag snel resultaat. Maar het belang van en de complexiteit van een project kan maken dat wij met een langere looptijd genoeg moeten nemen. Het project Meanderende Maas bijvoorbeeld is een heel groot en langlopend project dat noodzakelijk is voor de waterveiligheid in de gemeente Oss. Dit project versterkt tevens de Maas als ecologische verbindingzone met minimaal twee grote nieuwe natuurgebieden. Dit geldt ook voor het centrumplan en de Maashorst. Hier passen lange doorlooptijden bij. We streven naar voldoende evenwicht tussen lange en korte termijn resultaten.

Invloed

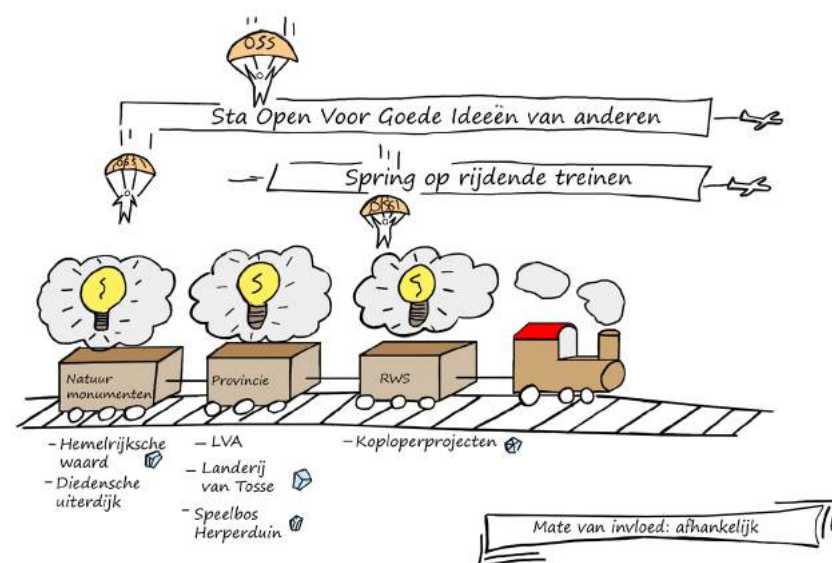
Welke partij de meest logische partij is om een project op te pakken is onder meer afhankelijk van de grootte, ligging, aard en (grond)eigendom van een project. Voor regionale projecten spelen regionale partijen zoals de Provincie en het Waterschap een doorslaggevende rol. Voor toeristische projecten is een partij als de VVV logisch. Voor regionale samenwerkingen komen we eerder bij bijvoorbeeld de Maashorst en de Maasmeanders uit. Op de projecten die we zelf trekken, hebben we meer invloed. Hoe meer partijen betrokken zijn, hoe minder invloed we zelf op het project hebben. Tegelijkertijd kan dit wel een hogere impact opleveren en hoeven we zelf minder middelen te leveren.

Middelen

Wat staat er tegenover? Onze beschikbare budgetten en personeel hebben grenzen. Op rijdende treinen (al lopende projecten) springen, bespaart geld en capaciteit. Het benutten van beschikbare subsidies verruimt de beschikbare middelen. Belangrijk aandachtspunt is dat veel subsidies voorzien in maakgeld, maar niet in beheergeld. Hoeveel middelen we ervoor over hebben is afhankelijk van de ander drie criteria.

Per project wegen we deze vier criteria af. Dit in de context van de bredere bestuurlijke afweging van belangen.

Niet alle toekomstige projecten zijn op dit moment te voorspellen. Daarom zorgen we dat we reserve slagkracht (zie 6. Financiën) hebben op het moment dat er zich kansen voordoen. Dit zijn o.a. rijdende treinen waar we graag op willen springen. Deze ontstaan doordat externe partijen projecten ontwikkelen die onze ambities en grondgebied raken/overlappen. Het kan ook gaan om projecten die we zelf nog niet actief opgepakt hebben vanwege bijvoorbeeld een gebrek aan capaciteit en/of budget. Hiertoe behoren bijvoorbeeld de Lange Afstand Wandelroute Zuiderwaterlinie, de internationale Maasfietsroute, natuur inclusieve landbouw en natuurmonitoring. Of en hoeveel we investeren in een kans is altijd een afweging gerelateerd aan de 4 keuzecriteria.

Routekaart Groen-Blauw-Natuur
projecten vanaf 2018

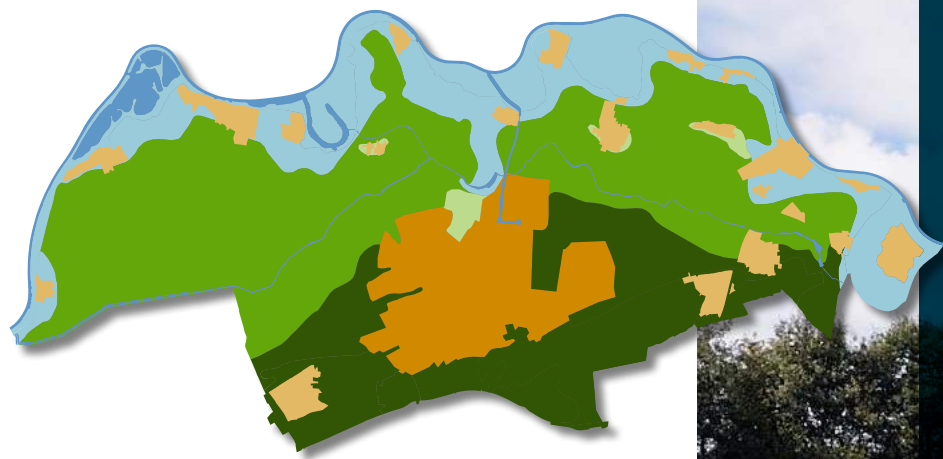

5 | Projecten

In dit hoofdstuk beschrijven we per gebied (Maasgebied, Polder, Dekzand, Stad/dorp en Gehele gemeente) wat we al doen aan projecten en wat welke projecten we gaan doen vanaf 2018. Op deze projecten zit actie nu of op korte termijn.

Gehele gemeente

Netwerk GBN en beleving GBN

- *Bomen en boomstructuren*
- *Ecologische bermen*
- *Bijenlandschap*
- *(Burger) initiatieven*
  - *Prijsvraag met vouchers*
  - *Stadse Boeren*
  - *Spaander Straatsche Akkers*
- *Promotie / communicatie*
  - *Filmpje*
  - *Week van de Natuur*
- *Groenbeleving door educatie, sport, spelen en bewegen*

Wat doen we al?

We werken aan de beleving van het bestaande GBN. Zo verbeteren we voortdurend het bestaande netwerk van recreatieve routes. Voorbeelden van relatief nieuwe routes zijn: de fietsroute voor streekproducten 'Vers, verser, wie fietst 't verst?', de fietsroute voor archeologie en cultuurhistorie 'Oud, ouder, wat is 't oudst?' en de kinderwandroute 'Osje Route'. Qua communicatie en promotie maken we elk seizoen de Groenpagina in Ossactueel en is er jaarlijks de Week van de Natuur. Natuurlijk spelen, natuureducatie, groene schoolpleinen, vergroenen van hondenuitlaatterreinen en vergroening/afkoppeling van de openbare ruimte heeft voortdurend onze aandacht. We ondersteunen de Stadse Boeren en burgerinitiatieven en/of zelfbeheerinitiatieven (Bewoners Beheren Buurt) in de openbare ruimte. Daarnaast brengen we actief (groene) partijen bij elkaar, bijvoorbeeld bij de Bijentafel. Het NME speelt een belangrijke rol bij voorlichting en educatie.

Wat gaan we doen?

We maken met de routekaart GBN ons eigen Osse netwerk GBN. Zoals in hoofdstuk 2 aangegeven is dat een verbetering en verfijning van het Natuurnetwerk Brabant. We verbinden kerngebieden met grote natuurwaarden met elkaar door ecologische verbindingzones, zowel binnen als buiten de stad. We zetten o.a. in op de ontbrekende verbindingen. Te starten met het afmaken van de ecologische verbindingzone (EVZ) Hertogswetering. Verfijning van het netwerk vindt plaats door in te zetten op boomstructuren en ecologische / bij-vriendelijke bermen. De ecologische structuur sluit aan op de grote natuursystemen Maas en Maashorst.

GBN is belangrijk voor de gezondheid en het leefgenot van onze burgers. Daarom krijgt het thema GBN een nadrukkelijk plek in de nog op te stellen Omgevingsvisie en het lokale gezondheidsbeleid. We willen een veilige, duurzame en klimaatbestendige leefomgeving. Als hulpmiddel daaraan ontwikkelen we samen met partners een klimaatadaptatie toets.

We zetten in de gehele gemeente actief in op beleving GBN. We laten onze burgers en bezoekers bewust genieten van Oss als prachtige groene gemeente. Dit vraagt om actieve communicatie en promotie. Met een communicatieplan, uitdagingen om zelf actief te worden (ook voor mensen vanuit de Participatiewet), co-creatie, community-building m.b.v. burgerinitiatieven, prijsvragen (met vouchers) en heel veel activiteiten. Hierbij zijn onder meer NME, VVV, Maasmeanders, Maashorst, IVN, Osse Boeren en Stichting Landschapsbeheer Oss belangrijke partners.

Bomen en boomstructuren

In de Nota Bomenbeleid hebben we eerder beschreven hoe belangrijk wij bomen vinden. Bomen maken de wereld beter. We hebben ze nodig voor zuurstof. Bomen verbeteren het woon- en leefmilieu. Voor mens en dier. Grote bomen dragen bij aan een aangenaam microklimaat. Ze zorgen voor verkoeling en schaduw op hete zomerdagen. Op gure dagen zorgen bomen voor beschutting. Daarnaast houden bomen regenwater vast. Ze bieden voedsel, schuilplaatsen en nestplekken aan vogels, insecten en andere dieren. De gemeente Oss bezit een waardevolle bomenstructuur met een gevarieerd bomenbestand. Boomstructuren dooraderen de hele gemeente Oss, zowel het buitengebied als het bebouwde gebied. Daarmee zijn ze essentieel onderdeel van het Natuurnetwerk Oss. De boomstructuren zorgen voor een fijnmazigheid in het netwerk. Bomen zijn ook beeldbepalend en zorgen voor een aangename sfeer.

Het belang van bomen is evident. Daarom is de afgelopen jaren een uitgebreid bomenbeleid gemaakt. Dit beleid staat op hoofdlijnen in de kapstoknota Osse Bomen en is verder uitgewerkt in: het boomstructuurplan, onderhoudsplan, lijst bijzondere bomen, richtlijn ziekten en plagen, richtlijn overlast en hinder en overige richtlijnen. We gaan verdere invulling aan het bomenbeleid geven. Het boomstructuurplan pakken we over een langere periode (denk aan 20 jaar) op. Als het boomstructuurplan compleet uitgevoerd

is, staan er circa 11.000 bomen extra in de openbare ruimte. Ook wapenen we ons tegen grootschalige uitval van bomen door ziektes en plagen in de toekomst. Dit doen wij door in te zetten op biodiversiteit. Wij planten geen monoculturen van bomen meer aan, maar zorgen voor verschillende soorten. Ecologische bermen en heesters dragen ook bij doordat hier vaak de natuurlijke vijanden van ziekteverwekkers in huizen. Dat dit noodzakelijk is blijkt uit de kastanjebloedingsziekte en de essensterfte. Voor de positieve groenbeleving is het ook belangrijk hinder en overlast aan te pakken. Voorbeelden zijn de Granietstraat in Oss en de Heesterseweg in Geffen.

De bewoners van de Granietstraat hadden amper daglicht in hun huizen, doordat de moeraseden te groot geworden waren. In intensief overleg met de bewoners is dit aangepakt. De bomen zijn inmiddels gekapt en er zijn nieuwe bomen geplant. Hierdoor is de biodiversiteit en het leefgenot vergroot. Bij de Heesterseweg in Geffen was eerst behoorlijke tegenstand omdat er veel bomen gekapt gingen worden bij de herinrichting. In nauwe samenspraak met de omgeving hebben we de nieuwe weg een andere groene uitstraling gegeven. Het is beter geworden voor mens en dier. Er zijn wel 250 nieuwe bomen (van behoorlijk formaat) geplant van verschillende soorten en leeftijden. Ook is samen met Ecopoll een bij-vriendelijke, ecologische onderbeplanting ontworpen en aangelegd. De reacties zijn positief.

Ecologische bermen

We maken het Osse netwerk GBN beter en fijnmaziger door meer ecologische bermen te maken. In ecologische bermen staan inheemse planten en dieren centraal. De gemeente Oss heeft maar liefst 430 ha. bermen. Dit is 50% van het totale areaal aan openbaar groen. Bermen zijn overal. Ze dooraderen zowel het hele buitengebied als het bebouwd gebied. Met name in de poldergebieden, waar de openheid belangrijk is (o.a. voor de weidevogels), zijn ecologische bermen noodzakelijke schakels in het Osse Netwerk GBN. In 2017 realiseren we circa 30 km eco-

logische bermen in de Lithse Polder. In 2018 gaan we de volgende 30 km bij-vriendelijke, ecologische bermen realiseren (bij voorkeur ook in de stad). Dit vraagt een andere vorm van beheren: van twee keer klepelen naar gefaseerd maaien en ruimen gericht op meer variatie en bloemaanbod. Mogelijk extra maatregelen op langere termijn zoals plaggen, inzaaien of aanplanten worden overwogen. Deze vorm van bermbeheer is duurder dan periodiek maaien. We zoeken naar een goedkopere oplossing voor het afvoeren van het maaisel.

Bijenlandschap

De bij en heel veel andere insecten hebben baat bij ecologische bermen. De projecten ecologische bermen en bijenlandschap hebben veel overlap. Daarom koppelen we beide projecten zoveel mogelijk. De bij is essentieel voor de bestuiving van bloemen en planten. Zonder bestuiving gaat de regenererende werking van de natuur verloren en daarmee haar veerkracht. Het gaat slecht met de (wilde) bij. Daarom maken IVN Brabant, EIS en Wageningen Environmental Research nu een bijenkansenkaart voor het buitengebied van Oss en Bernheze. Deze bijenkansenkaart geeft op basis van gedegen onderzoek aan waar de beste kansen voor wilde bijen liggen. Zij maken ook een bijen maatregelenkaart voor de Lithse Polder. Hierop staan concrete acties die het leefgebied voor de (wilde) bij verbeteren. Dit gebied is gekozen omdat in de polder het aantal bijensoorten erg laag is en de verbeteringskans het grootst is. De Provincie Noord-Brabant betaalt de bijenkansenkaart en de maatregelenkaart Lithse Polder (subsidie leefgebied van de bij). Als cofinanciering realiseren wij in 2017 circa 30 km aan bij-vriendelijke / ecologische bermen in de Lithse Polder. In de stad hebben we een aantal bijenlinten gerealiseerd. Naast bermen, kunnen ook andere gebieden als parken,

pleinen, straten en tuinen bij-vriendelijk ingericht en beheerd worden. Denk ook aan bij-vriendelijke soorten bomen, heesters en vaste planten. Onze ambitie is om het leefgebied voor de (wilde) bij in de gehele gemeente te verbeteren. Zowel in het buitengebied als in het bebouwde gebied. Oss is een echte bijengemeente. Illustratief is dat Oss deelneemt in het project Bee Deals dat is bekroond met de European Bee Award 2015. We organiseren bijeenkomsten over bijen en het bijenmuseum en imkerij Ecopoll is gevestigd in Geffen.

(Burger)initiatieven

We willen ruimte bieden aan bewoners en ondernemers en hun initiatieven. Daar zijn we al een eind mee op de goede weg. Op het gebied van groen zijn al heel veel burgerinitiatieven. Zo zijn er al ongeveer 200 burgerinitiatieven zelfbeheer. Dit varieert van het bijhouden van een boomspiegel tot stadslandbouw. De Osse Boeren hebben in navolging van Buurttuin Bergboss al veel andere initiatieven gerealiseerd of daaraan meegholpen. Denk aan de Pauluskerktuin, de biomooistuin bij Vivaan, buurttuin 't Krinkelkje, de zadenbier in de bibliotheek en recent de wilde bloemenrand in het reststrookje langs de Sheddaken. Alle burgers kunnen via een speciaal formulier initiatieven voorleggen aan de gemeenteraad. In 2018 start de pilot 'bewonerstevredenheidscontract'. We vragen aan bewoners hun oordeel over de openbare ruimte en het uitgevoerde werk.

We gaan wijkraden en dorpsraden actief benaderen om mee te doen met de dorpen- en wijkenwedstrijd (zie 5,5 Stad en dorp). De Dorpsraad van Berghem is bijvoorbeeld al heel actief met het project Spaander Straatsche Akkers. De dorpsraad heeft zelf avonden met bewoners georganiseerd om het plan samen te ontwikkelen. Door plannen in co-creatie met alle betrokkenen te maken, komen burgerinitiatieven makkelijker naar boven en kunnen we als gemeente deze nog makkelijker mee oppakken. Ook groene partijen als IVN, Stichting Landschapsbeheer Oss, Stichting Arboretum en Natuurbeleving Geffen, Osse Boeren, EcOss, hebben veel goede ideeën. Mooie (burger)initiatieven kunnen ook vanuit de sociale en/of maatschappelijke hoek komen, denk bijvoorbeeld aan scholen, zorginstellingen en sportorganisaties. Of vanuit de ondernemers. Denk bijvoorbeeld aan boeren en centrumondernemers.

Prijsvraag met vouchers

Een voorbeeld van het stimuleren, ophalen en verbinden van groene burgerinitiatieven is het project De Groene Loper dat afgelopen jaren draaide in de Maashorst. De Groene Loper ondersteunt burgerinitiatieven die De Maashorst verrijken, hetzij qua landschap of qua beleevingswaarde voor bewoners en bezoekers. Het IVN organiseerde samen met de betrokken gemeente huiskamersessies en werkplaatsen. Belangrijke stimulans waren de te winnen vouchers van €250,-, €500,- en €750,-. In het totaal leverde dit nu al 70 nieuwe burgerinitiatieven op. Voorbeelden uit de gemeente Oss zijn de oprichting van EcOss, bijen- en vlinderwei bij De Notelaar, rozenperkje langs de Irenelaan in Berghem, natuurspeeltuin Megen, Plantsoen van de Toekomst en Buurttuin De Biezen. Het concept van de Groene Loper leent zich heel goed om burgers groene initiatieven te laten realiseren. Tevens zorgt het voor betrokkenheid.

Promotie en communicatie

Beelden zeggen zoveel meer dan woorden. Daar gaan we nog meer gebruik van maken, bijvoorbeeld door een promotiefilmje GBN te maken. Hierin tonen we de gemeente Oss op zijn best vanuit GBN. Oss heeft zoveel moois en interessants te bieden. We willen onze inwoners enthousiasmeren over ons GBN en hen stimuleren om dit zelf te ontdekken. Zij zijn onze beste ambassadeurs naar buiten. Daarnaast gaan we ons GBN actief promoten. Samenwerkingsverbanden zoals: de Maashorst, het koploperproject Ravenstein-Lith, de Zuiderwaterlinie-initiatieven en met de gemeenten over de Maas, geven daaraan extra kracht. Dat we interessante natuurgebieden hebben blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat filmmaker Ruben Smits (De Nieuwe Wildernis) zich razend enthousiast heeft getoond over de Hemelrijkse Waard. Hij noemde het nieuwe natuurgebied een prachtig voorbeeld van weer levendig wordende rivieren in Nederland. Hij verwacht binnen een jaar op vissen jagende zilverreigers en aalscholvers hier te zien.

Week van de Natuur

Sinds een aantal jaren organiseert de gemeente Oss samen met haar netwerk van natuurliefhebbers en –geïnteresseerden de Week van de Natuur. Partners zijn o.a. Waterschap Aa en Maas, Brabants Landschap, ZLTO, ONS Welzijn, VVV, Ecopoll, Centrummanagement, Brabant Water, IVN en

Buurttuin BergOss. Deze week staat in het teken van natuur en biodiversiteit in Oss en omgeving. Er zijn dan allerlei activiteiten waar je aan mee kunt doen. Voorbeelden zijn: wandeling natuur in de stad, Osje route met boswachter, rondwandelingen Keent en Hemelrijkse Waard, open huis buurttuinen, excursie Boer Spierings, bloemen- en bijenwandeling, struinctocht Keent, Vroege vogels wandeling, walking/cycling dinner VanTosse, bevers zoeken rond Ossemeer, nachtwandeling IVN, etc. Tijdens de Week van de Natuur zetten we onze mooiste en leukste groene, blauwe en natuurprojecten in de spotlight. En we zorgen voor onvergetelijke belevingen. De Week van de Natuur zetten we de komende jaren door. De jaarlijkse Boomplantdag is een feest voor kinderen van de basisscholen. We zetten in op groei van deze evenementen en (nog) betere communicatie en promotie. De Week van de Natuur moet een begrip worden. Het NME vervult een spilfunctie in educatie en promotie, die we verder uitbouwen.

Groenbeleving door educatie, sport, spelen en bewegen

We zetten met deze routekaart fors in op groenbeleving. Natuureducatie, sport en spel, natuurlijk spelen en bewegen in het groen zijn daarvoor vanzelfsprekende middelen. Het is echter niet vanzelfsprekend dat er ook actie en energie hier op zit. We gaan de komende jaren zorgen dat dit wel zo is. Hiervoor enthousiasmeren en activeren wij ons netwerk. We geven de bestaande enthousiastelingen een duwtje in de rug. Denk daarbij aan sportverenigingen, sportbonden, ouderenverenigingen, scholen, ondernemers in

het groen, etc. We zetten in op alle leeftijdscategorieën maar met bijzondere aandacht voor ouderen en kinderen. Door kinderen te fascineren voor de natuur, bouwen we aan de toekomst. Zo stimuleren we al jaren natuureducatie vanuit het NME. Aanvullend hierop gaan we kijken of samen met Ecopoll, het arboretum Geffen en het IVN natuureducatie op te zetten is in het gebied tussen Geffen en Oss. In Herperduin hebben we recent het natuurlijk spelen een enorme boost gegeven met het speelbos. Ook hier past natuureducatie bij. Dat gaan we oppakken met de Kriekput.

Maasgebied

Netwerk GBN & Beleving GBN

- *Meanderende Maas (koploperproject Ravenstein – Lith)*
  - De Waarden / Ossekamp
  - Diedense Uiterdijk
  - Bakenbomen
  - Maasbelevingscentrum

Wat doen we al?

Zoals we in het boekje Mens en Maasland hebben beschreven is Oss als het ware op de Maas gebouwd. Het Maasgebied biedt door zijn aard en omvang unieke mogelijkheden voor onze GBN-ambitie. Het gaat binnen het koplopertraject om een potentieel aan riviermatuur van maar liefst 6x de Ooijpolder. Bovendien gaat de ontwikkeling van (water)natuur en – landschap in het Maasgebied snel. Dat zien we nu bijvoorbeeld al in flora en fauna in de Hemelrijkse Waard. We werken aan de waterveiligheid en doen volop mee aan de planontwikkeling van het project De Meanderende Maas. Het Maasgebied is een robuuste ecologische zone met de (recent) opgeleverde projecten Hemelrijkse Waard, Kesselse Waard en Keent.

De Maas is ook een speerpunt in de ontwikkeling van recreatie en toerisme in de gemeente Oss. Hier hoort het cultureel erfgoed bij. Net als goede recreatieve voorzieningen zoals wandel- en fietspaden. We willen de mensen laten genieten van al het moois in ons uitgestrekte Maasgebied. Daarom hebben we in de Hemelrijkse Waard een nieuwe uitkijktoren geplaatst. Voor het promoten van het Maasgebied ondersteunen we de Maasmeanders en de VVV.

Wat gaan we doen?

In het Maasgebied is het project Meanderende Maas het belangrijkste project voor het Natuurnetwerk Oss zowel op de korte als de lange termijn. Na de recente realisatie van de Hemelrijkse Waard staan nu De Waarden / Ossekamp en de Diedensche Uiterdijk (koploperproject Ravenstein – Lith) op het programma. Het behoud van de bakenbomen is meegenomen in dit onderdeel van project Meanderende Maas. We blijven ons hiervoor inzetten. De Maas biedt een schat aan belevingsmogelijkheden. Het idee is om in een nieuw Maasbelevingscentrum de ontstaansgeschiedenis van Oss, de waterveiligheid (project Meanderende Maas) en natuurontwikkeling aantrekkelijk en interactief te presenteren aan het grote publiek

Meanderende Maas

Ossekamp / De Waarden & Diedensche Uiterdijk

Beide projecten maken onderdeel uit van het project Meanderende Maas. Eerste prioriteit van dit langjarige project is de waterveiligheid. Centraal staat de verbetering van de dijk tussen Ravenstein en Lith en tegelijkertijd de Maas meer “overloopruimte” in de uiterwaarden te geven. Hiervoor is een projectorganisatie opgericht waarbij de gemeente Oss één van de partners is. Het project richt zich op beide kanten van de Maas, tussen de A50 en de sluis bij Lith. De noodzaak om maatregelen aan de rivier te treffen biedt tegelijkertijd kansen voor de regio rondom de Meanderende Maas: kansen voor natuur, recreatie, cultuurhistorie, leefomgeving en economie.

Ossekamp / De Waarden en de Diedensche Uiterdijk zijn alletwee al opgenomen in Natuurnetwerk Brabant. Er is hier echter nog een grote opgave te gaan. In de Diedensche Uiterdijk wordt de natuuropgave nog flink vergroot. Door een herbegrenzing maakt de Diedensche Uiterdijk nu volledig deel uit van het Natuurnetwerk Brabant. Het gebied Ossekamp / de Waarden is nog bijna helemaal agrarisch in gebruik en grotendeels in particulier eigendom. Maar ook in de Diedensche Uiterdijk liggen nog particuliere gronden. Er ligt dus een forse opgave voor verwerving en inrichting. Bij de planuitwerking kan ook nog bekeken worden welke mogelijkheden het principe van het Ondernemend Natuurnetwerk kan vormen. Hierbij blijven de buitendijkse gronden een rol spelen in de bedrijfsvoering van (agrarische) bedrijven door extensief

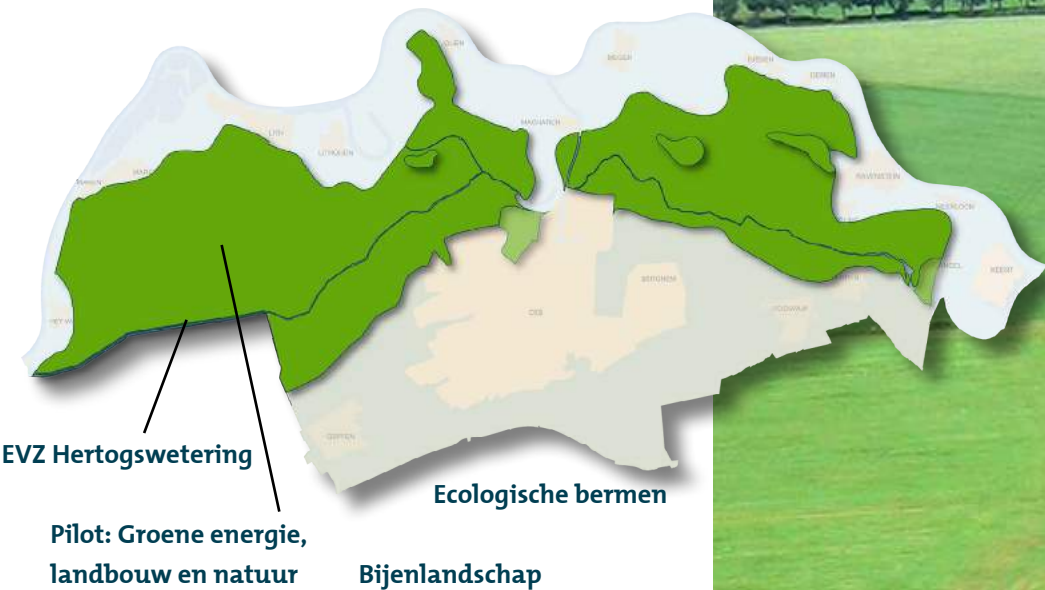

Bakenbomen

De loop van de Maas is al op afstand te herkennen aan de bakenbomen. Door hun opmerkelijke verschijning dragen ze in belangrijke mate bij aan de ruimtelijke kwaliteit en herkenbaarheid van de Maas. De Maas is de enige rivier in Nederland met bomen erlangs. Toen de Maas in de jaren '30 gekanaliseerd werd zijn deze populieren langs de Maas geplant. Bomen, die schippers bij hoog water duidelijk moesten maken, waar de rivier ophield. Door de Beerse Maas was dat toen ook elk jaar nodig. De bomen zijn inmiddels oud en sterven langzaam. Rijkswaterstaat, de eigenaar van de bomen, voert sinds eind jaren '90 een uitsterf beleid. Dit betekent dat een bakenboom die sterft niet vervangen wordt. Dit past bij het doel om meer ruimte voor de rivier te maken. Hierdoor verdwijnt een zeer waardevolle cultuurhistorisch bomenstructuur, die mede bepalend is voor het landschapsbeeld. De gemeente Oss heeft zich op allerlei niveaus sterk gemaakt voor behoud. Dit heeft bijval gevonden van andere gemeenten en de Provincie en is onderdeel van het koploperproject Ravenstein-Lith. Om aan te geven dat het Oss serieus is met de bakenbomen is in het kader van de co-financiering van het koploperproject vorig jaar een substantieel budget voor het behoud van de bakenbomenstructuur gereserveerd.

Maasbelevingscentrum

De Maas heeft een zeer rijke historie, waardoor er heel veel interessante informatie is op het gebied van archeologie, waterveiligheid, natuurontwikkeling, economie, recreatie en educatie. Het verhaal van de Maas in relatie tot Oss en de actuele waterveiligheidsmaatregelen is fascinerend. Daarom ijveren we voor een Maasbelevingscentrum langs onze Maasdijk. Samen met de partners van de Meanderende Maas bekijken we de haalbaarheid van een gezamenlijk belevingscentrum aan de Maas. Hier kan het verhaal ‘Oss is gebouwd op de Maas’ verteld en verbeeld worden.

Wat doen we al?

Het poldergebied is een intensief landbouwgebied dat dankzij de openheid waardevol is voor de weidevogels en ganzen. De Lithse Polder is een van de grootste weidevogelgebieden van Brabant. De openheid behouden we. Dit is vastgelegd in het Landschapsbeleid. Ondanks de vele vogels is de biodiversiteit laag in het poldergebied. Samen met de agrariërs spannen we ons in om de biodiversiteit te vergroten. Zo maken steeds meer agrariërs gebruik van de natuurpakketten uit het Collectief Agrarisch Natuurbeheer. Ook in 2018 gaan we door met het project Biodiversiteit op Boerenerven. In 2017 zijn 214 nestkasten, 584 bomen (laan, fruit en knot), 4202 stuks beplanting voor heggen en 5474 stuks beplanting voor houtsingels gerealiseerd op boerenerven.

Wat gaan we doen?

We verfijnen en verbeteren het netwerk GBN. Dit doen we door ecologische en bij-vriendelijke bermen te maken in de polder. We realiseren de ecologische verbindingzone (EVZ) Hertogswetering tussen het Osse Meer en het gemaal bij 't Wild. Samen met de lokale agrariërs, ZLTO, het Waterschap en het Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB) gaan we invulling geven aan het thema biodiversiteit en landbouw. Dit doen we door een onderzoek (pilot) naar de combinatie duurzame energie (windmolens), landbouw en natuur te doen. Hierin onderzoeken we mogelijkheden voor natuurinclusieve landbouw, energieboeren, beheren van ecologische verbindingzones, VAB-beleid, ruilen van gronden, etc.

Poldergebied

Netwerk GBN en beleving GBN

- *EVZ Hertogswetering*
- *Pilot Lithse Polder: groene energie, landbouw en natuur*
- *Ecologische bermen & bijenlandschap (zie gehele gemeente)*

EVZ Hertogswetering

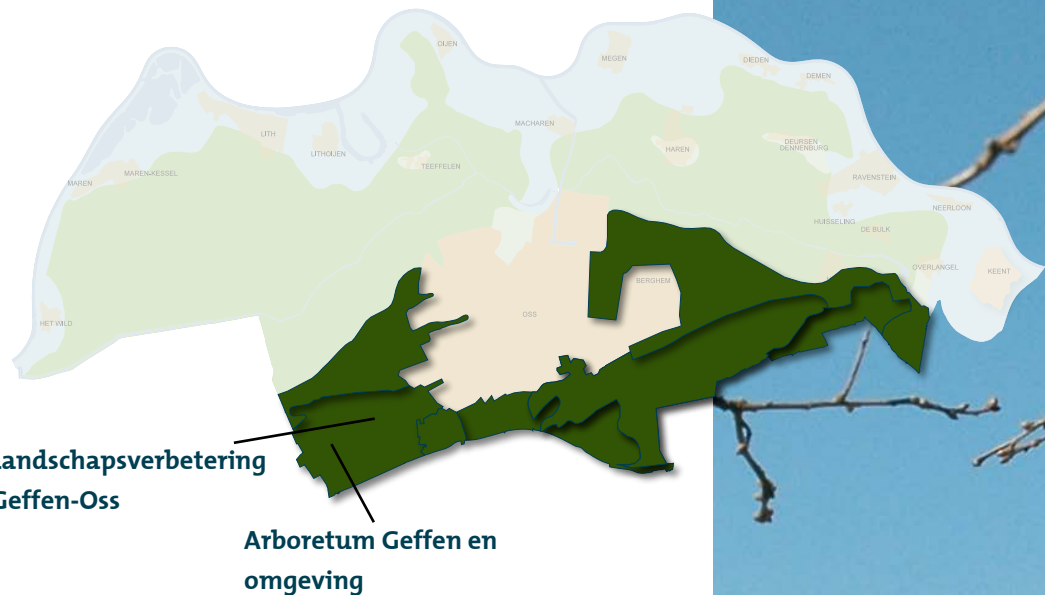
Essentiële schakel in het natuurnetwerk Oss is de ontwikkeling van de ecologische verbindingszone (EVZ) Hertogswetering. Waterschap Aa en Maas is vorig jaar gestart met de planvorming voor de laatste acht kilometer ecologische verbindingszone Hertogswetering. Dit is het deel van het Osse Meer naar het Gemaal Gewande. Daarmee wordt de Hertogswetering een volwaardige ecologische verbindingszone waarlangs vele soorten planten en dieren kunnen migreren. Het is de ruggengraat van de natuur in de polder en verbindt daar de belangrijkste natuurgebieden. Daarmee is het ook een belangrijk onderdeel van het Natuurnetwerk Brabant. We springen hier op een rijdende trein. De planvorming is in volle gang. De verwachting is dat begin 2018 de schop de grond in gaat. Naast het Waterschap Aa en Maas, investeren de Provincie Noord-Brabant en ook wij (gemeente Oss) in deze ecologische verbindingszone.

Onderzoek Lithse Polder: duurzame energie, landbouw en natuur

We gaan samen met het Groenontwikkelfonds Brabant (GOB), de lokale agrariërs, ZLTO en het Waterschap een pilot doen in de Lithse Polder. Hier spelen twee hoofdthema's: duurzame energieopwekking en transitie van de veehouderij. Een tweetal besluiten is van grote invloed. Het betreft de versnelling transitie veehouderij en onze ambitie m.b.t. duurzame energie. Het betreft hier een complexe integrale gebiedsontwikkeling met meekoppelkansen voor de natuur.

Uit veel onderzoek is gebleken dat windmolens het effectiefst zijn om de duurzaamheidsambities te realiseren. In de Lithse polder wonen vooral veel agrariërs. Agrariërs zijn recent geconfronteerd met een verplichte versnelling van de veehouderij transitie. Wellicht dat het opwekken van duurzame energie in combinatie met natuur-inclusieve landbouw en/of natuurrealisatie interessant kan zijn. Voor de agrariër en voor onze GBN-doelstelling.

Landschapsverbetering
Geffen-Oss

Arboretum Geffen en
omgeving

Dekzand

Netwerk GBN en beleving GBN

- *Landschapsverbetering Geffen-Oss (Geffense Plas, natuureducatie)*
- *Arboretum Geffen en omgeving*

Wat doen we al?

We zijn en blijven een belangrijke partner in de ontwikkelingen van De Maashorst. We helpen mee aan het bouwen en onderhouden van de Maashorstcommunity. Dit doen we o.a. door actief burgerinitiatieven te promoten/ helpen in het kader van de Groene Loper (IVN Brabant). We realiseren voor eind 2018 onze projecten in het kader van Landschappen van Allure uit. Dit zijn o.a. de projecten Landerij VanTosse, Speelbos Herperduin, dynamisch landschap Oss. Daarnaast proberen we onze Maashorstpartners te helpen om hun projecten (binnen het programma Meer Maashorst) te realiseren. Zo hebben we de fietsrouteboekjes en tentoonstelling oud-ouder-oudst gemaakt. Hierin zijn de archeologische en cultuurhistorische schatten van de Maashorst opgenomen. We geven invulling aan het Integraal Beheer- en Inrichtingsplan (IBEP). Hiertoe behoort o.a. bosvorming, begrazing door grote grazers en verbetering van het waterbeheer. In de Zuidelijke geleidingszone lopen diverse projecten GBN. Naast de Landschappen van Allure geven we invulling aan de alternatieve maatregelen natuurbrug N329. Dit betreft aanleg van natuur en ontsnipperingsmaatregelen. Dit gebeurt in overleg met de betrokken natuurorganisatie en partners. Bij de inrichting van crossterrein Nieuw Zevenbergen kijken we naar de mogelijkheden om meer natuur te realiseren. We werken nauw samen met de Stichting Landschapsbeheer Oss, die vele projecten GBN in de gemeente Oss beheert en initieert.

Wat gaan we doen?

We breiden de groene long ten zuiden van Oss uit tot en met het Arboretum in Geffen. Dat betekent dat het gebied ten zuiden van de Heesterseweg tussen Geffen en Oss onderdeel uit gaat maken van de groene long. We verbeteren en verfijnen het Osse netwerk GBN hier met het project Landschapsverbetering Geffen-Oss. Tevens zetten we in op beleving GBN: een aantrekkelijk strandbad en goede recreatieve routes. Samen met Ecopoll (imkerij en bijenteeltmuseum), arboretum Geffen, NME (Natuur en Milieu Educatiecentrum) en Landerij VanTosse gaan we invulling aan natuureducatie in dit gebied geven. Arboretum Geffen heeft ambities buiten haar terrein. We gaan samen kijken of we daar invulling aan kunnen geven.

Landschapsverbetering Geffen-Oss

Dit jaar maken we een plan en volgend jaar (2018) voeren we het plan voor het project Landschapsverbetering Geffen-Oss uit. De Visie Geffen-Oss (2008) ligt hieraan ten grondslag. De mensen die een woning hebben gebouwd in dit gebied hebben geld gestort in het Groenfonds Geffen-Oss. Dit geld benutten we om het landschap in dit gebied een flinke kwaliteitsimpuls te geven. De groene long aan de zuidkant van Oss breiden we uit tot en met Arboretum Geffen. Daarmee realiseren we een robuuste ecologische verbinding op het dekzand. We investeren in landschapsontwikkeling, natuurontwikkeling, aanleg van recreatieve paden, cultuurhistorie, natuureducatie en –beleving. Daarnaast onderzoeken we de mogelijkheden voor aankoop van gronden, sloop van stallen en uitkoop van (agrarische) bedrijven.

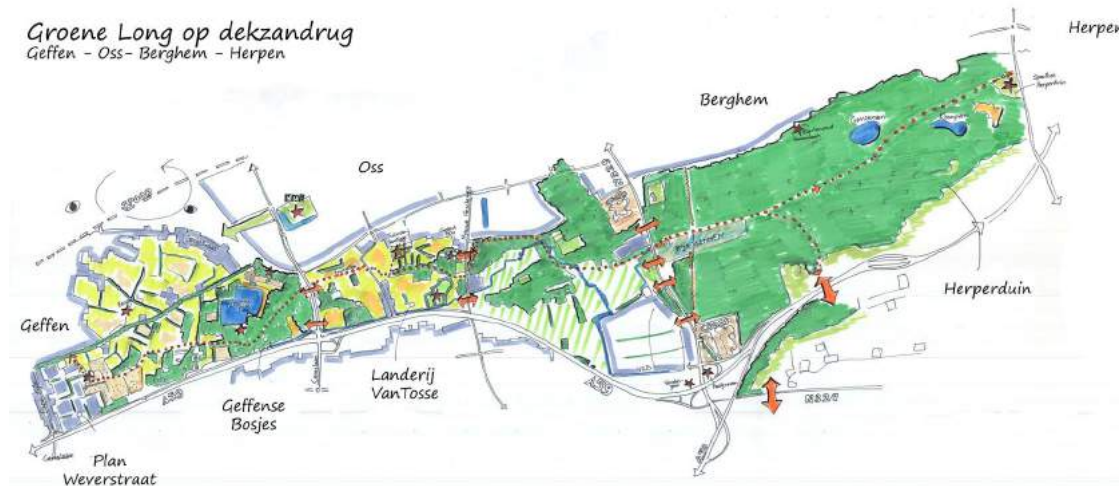
We investeren in GBN met o.a. bosverbetering in de Geffense Bosjes, natuurlijke oevers Geffense Plas en landschapselementen als houtwallen, bomenrijen en bosjes in het kleinschalige landschap. Ook investeren we in de groenbeleving: een aantrekkelijk strandbad en

goede recreatieve routes. Deze sluiten aan op bestaande routes, zoals het Ivo van Dintherpad. Ook zorgen we voor een recreatieve verbinding tussen het arboretum in Geffen en Herperduin. Er zit energie op natuureducatie in dit gebied. Samen met het NME, Ecopoll, Arboretum Geffen en Landerij VanTosse geven we invulling aan natuureducatie in dit gebied.

Geffense Plas en omgeving

De huidige situatie bij de Geffense Plas doet geen recht aan de potentie van de locatie volgens omwonenden en andere betrokken partijen. Daarom zijn we in het voorjaar van 2017 gestart met het maken van een breed gedragen visie voor de Geffense Plas en omgeving. Dit in co-creatie met de omwonenden en alle betrokken partijen. Hieruit zijn in de zomer 2017 een tweetal scenario's gekomen. Beide scenario's worden in het najaar 2017 in het college besproken. Beide scenario's gaan uit van kwaliteitsverbetering van het strandbad en natuurontwikkeling in de omgeving. Het verschil zit in de mate van recreatie.

Groene Long op dekzandrug
Geffen - Oss - Berghem - Herpen

Arboretum Geffen en omgeving

In het buitengebied ten zuiden van Geffen is een aantrekkelijk bomenpark gemaakt. Mensen kunnen hier ter gelegenheid van een bijzondere gebeurtenis een boom planten. Het arboretum in Geffen wordt gedragen door de Geffense gemeenschap. Daarmee is het arboretum een belangrijke spil in de groenbeleving voor Geffen. Stichting Arboretum en Natuurbeleving Geffen (SANG) heeft meer ambities dan de huidige 2 hectare. Zij verwacht eind 2017 aan het einde te zijn van haar mogelijkheden qua oppervlakte. In november 2017 worden weer 20 bomen geplant. SANG wil graag uitbreiden om haar ambities waar te kunnen maken. Haar ambities gaan verder dan het bomenpark en aanliggende roggeveld voor Effe naar Geffe. Zij willen bijvoorbeeld meer oppervlakte en meer diversiteit in graansoorten. Al of niet in samenwerking met de Landerij VanTosse. Zij willen aansluiting zoeken bij Herperduin en de Maashorst via de strook langs de noordzijde van de A59 en de Geffense Bosjes. Dit gebied groener inrichten met aandacht voor natuurbeleving. De aandacht voor natuurbeleving is kenmerkend voor SANG. Dit blijkt ook uit het ABC-pad, het kabouterpad en het ooievaarsnest. De ambities passen in beginsel goed bij de ambities van de gemeente Oss. We gaan samen met SANG en de andere betrokken partijen, zoals agrariërs, bewoners, IVN, Landerij VanTosse invulling geven aan de groene long tussen Arboretum Geffen en Herperduin. Hierbij is het landschap leidend. Dit betekent dat we aansluiten bij de bestaande landschapsstructuur en werken met bij het dekzand passende beplanting. Zoals hierboven aangegeven zien we ook een rol voor SANG op het gebied van natuureducatie.

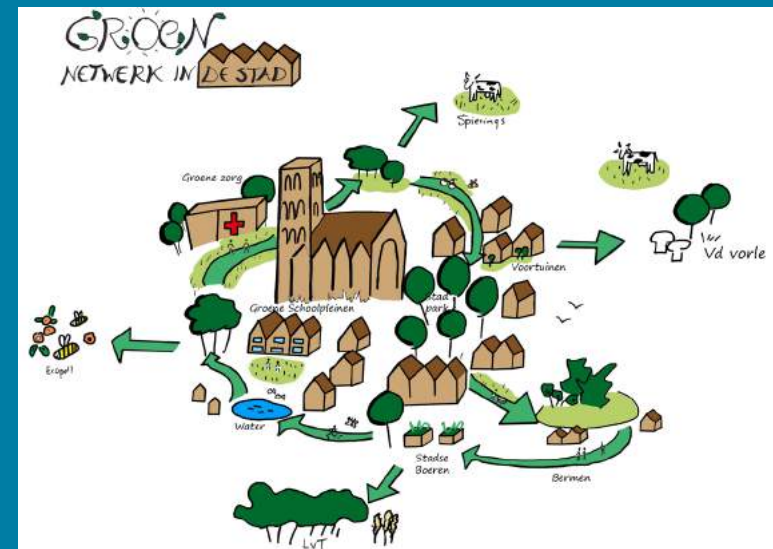

Bod Groen in de stad

Wij gaan het Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB) een bod doen om van de stad Oss een groene schakel in het Natuurnetwerk Brabant (NNB) te maken. Het GOB heeft hier zelf om gevraagd. Het idee is dat het GOB (50%) meebetaalt aan de uitvoeringskosten. Tijdens onderlinge gesprekken bleek dat groen in de stad voor het GOB interessant is als we er een netwerk met substantiële groene verbindingen door de stad van kunnen maken. In de visie openbare ruimte is de groene hoofdstructuur al aangegeven. Hier kunnen we op voortbouwen door de stadsparken en ander structureel groen met elkaar te verbinden. We gaan ons focussen op groen in de stad, maar ook op de verbindingen tussen stad en land. Resultaat is dat de natuur in en om de stad onderdeel van het natuurnetwerk Brabant wordt. Nu is de stad nog een barrière (witte vlek op de kaart NNB) voor natuurontwikkeling,

maar in de toekomst levert de stad Oss juist een waardevolle bijdrage aan het NNB. In het bod besteden we aandacht aan ecologische verbindingen, (nieuwe) natuur, biodiversiteit, klimaatadaptatie en stads-ecologie én aan de beleving van GBN. Uiteraard gaan we het bod niet alleen doen. We kijken nadrukkelijk naar meekoppelkansen in complexe integrale gebiedsontwikkelingen. We doen het bod samen met ons netwerk. Dit zijn partijen die al met groen bezig zijn, maar ook partijen waarvoor dat nog (redelijk) nieuw is. Denk bijvoorbeeld aan woningbouwcoöperaties, zorginstellingen, scholen en sportorganisaties. Met de woningbouwcoöperaties maken we prestatieafspraken over bijdragen aan het openbaar en privaat groen. Schoolpleinen vergroenen we samen met de scholen. Rondom zorginstellingen creëren we aantrekkelijk groen, waardoor de bewoners van GBN genieten. Met sportorganisaties gaan we in overleg over het gebruik van GBN.

Vergroening stadscentrum Oss

Wij hebben onlangs de plannen voor de locatie V&D – De Wal (Wal Kwartier) bekend gemaakt. Met de invullingen van deze locatie worden nieuwe functies aan het centrum toegevoegd (retail / horeca, cultuur, wonen) waarmee koers gezet wordt naar een toekomstbestendig centrum. Het biedt tegelijk grote kansen voor versterking van de ruimtelijke kwaliteit en voor het klimaatbestendig maken van het centrum. Er is in de plannen bewust gekozen voor veel groen, zowel in de openbare ruimte als in de geplande bebouwing. Het sportveld van TBL krijgt een meer publieke functie als stadspark, het huidige parkeerterrein De Wal zal tot groen

stadsplein worden getransformeerd en voor de Molenstraat is gekozen voor herstel van de groene allure van deze belangrijke entree van het centrum. De financiering zit grotendeels in de planexploitatie van deze gebiedsontwikkeling.

In de “Visie Centrumring”, dat een toekomstbeeld schetst voor de route Raadhuislaan – Oostwal en de Molenstraat, wordt ook gekozen voor een groenere uitstraling en – waar mogelijk – minder verharding. Hier liggen op diverse locaties kansen om het stadscentrum meer klimaatbestendig te maken.

Dorpen- en wijkenwedstrijd

Hoe maak je het dorp of de wijk waarin je woont mooier, leuker, beter en leefbaarder door meer groen, blauw en natuur? Dit is het thema van de dorpen-/wijken wedstrijd die we komende jaren gaan houden. We nodigen wijk- en dorpsraden, bewoners en ondernemers uit te komen met hun beste ideeën. Elk jaar helpen we de eerste en tweede beste inzendingen om hun ideeën te realiseren.

Groendorp Haren (2012) is een eerder goed voorbeeld van zo'n groene kwaliteitsverbetering. Samen met de inwoners zijn toen plannen gemaakt om de kwaliteit van de omgeving te verbeteren. In het totaal zijn er 16 vrijstaande bomen in de kern geplant, in de lanen rondom de kern 47 essen en over verschillende erven (privé) nog eens 71 (fruit)bomen, 33 leilindes en meer dan 6000 stuks beukenhaag. De bewoners hebben alles zelf geplant.

Om de dorpen-/wijken wedstrijd te laten slagen is goede communicatie noodzakelijk. De bewoners en ondernemers moeten op de hoogte zijn en graag willen winnen. Dit vraagt communicatieinzet en -kwaliteit.

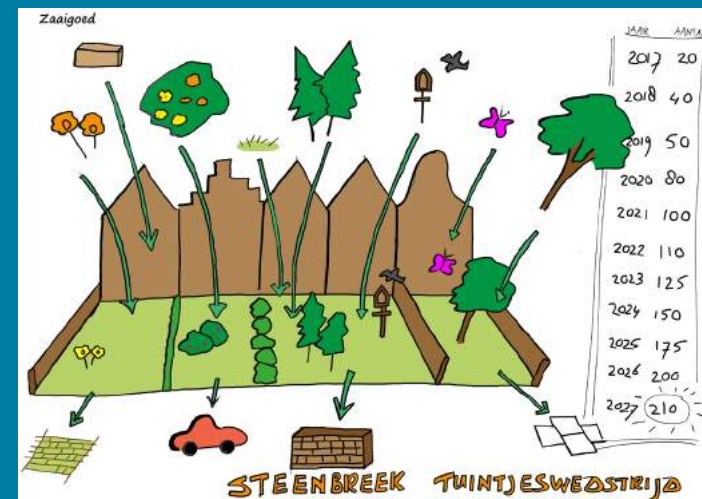

Operatie Steenbreek

De gemeente Oss heeft zich samen met de As50 partners aangesloten bij Operatie Steenbreek. Het doel is om bewoners te enthousiasmeren om hun tuin te vergroenen. Naast dat we faciliteren in het vergroenen van de tuin, maken we bewoners bewust van de negatieve effecten van een stenen tuin. Te veel steen betekent hittestress. Groen verkoelt in de zomer en geeft beschutting in de winter. Te veel steen levert ook eerder wateroverlast op. Regenwater infiltreert niet of slecht in de bodem van een stenen tuin. Dit betekent meer / te veel druk op het riool. Groene tuinen zijn beter voor de biodiversiteit en de leefbaarheid.

Het vergroenen van tuinen lijkt maar een kleine stap. Dat is het niet als we bedenken dat 40% van het stedelijk oppervlak in bezit is van particulieren. Daarom zijn we in Oss al jaren bezig om zoveel mogelijk verharding te vergroenen. Privaat en openbaar. Met Operatie Steenbreek geven we hier een nieuwe impuls aan. In 2017 schrijven we samen met Meierijstad een concreet plan van aanpak. Vanaf 2018 gaan we buiten

6 | Financiën

Voor de projecten die we vanaf 2018 gaan doen vragen we budget in de begroting. Het betreft de EVZ Hertogswetering, ecologische bermen, boomstructuren, (burger)initiatieven, dorpen-/wijken wedstrijd en de promotie / communicatie van GBN. Een aantal andere speerpunten bevindt zich nog in de planvormingsfase, waardoor budget aanvragen nu nog te vroeg is. Dit geldt voor de projecten in het kader van de Meanderende Maas (voor zover daar nog geen geld voor gereserveerd is), het onderzoek groene energie-landbouw-natuur, Bod Groen in de Stad, Bijenlandschap. Voor de landschapsverbetering Geffen-Oss is geld beschikbaar in een speciaal daarvoor opgericht groenfonds. Voor het onderzoek (pilot) Lithse Polder en het Bod Groen in de stad zetten we in op cofinanciering. Het Groen Ontwikkelingsfonds Brabant (GOB) vraagt altijd (50%) cofinanciering.

- **EVZ Hertogswetering.** Het gaat om een totale investering van €1,75 miljoen. De verdeling is 60% gemeente en 40% Waterschap. De Provincie subsidieert 50% aan het Waterschap en 75% aan de gemeente. Dit betekent: Waterschap €350.000,-, Provincie €1.137.000,- en gemeente Oss **€262.500,-**. Dit gaan wij uit het Groenfonds betalen. De gemeentelijke bijdrage in de beheerkosten is **€12.000,-** per jaar. De eerste afspraken hierover zijn al in 2002 gemaakt in het kader van de Reconstructiewet. Later zijn deze afspraken herbevestigd in het kader van het gebiedsproces Kaderrichtlijn Water in 2009 en in het bestuurlijk overleg tussen Waterschap en gemeente in 2016. In de Kadernota 2018-2021 is dit project meegenomen.
- **Ecologische bermen + bijenlandschap.** In 2018 realiseren we 30 km bij-vriendelijke, ecologische berm. De aanleg en het beheer van deze 30 km bermen financieren we vanuit het beheerplan wegen. De ambitie is om alle bermen bij-vriendelijk en ecologisch te gaan beheren. Vanwege het afvoeren van het maaisel (stortkosten) is dit aanzienlijk duurder dan het

huidige beheer. We onderzoeken nog of het afvoeren goedkoper / anders kan. Vooral nog rekenen we voor elke nieuwe km bij-vriendelijke ecologische berm een verhoging van €1.000,- in het beheerbudget. Dit is een structurele investering van **€30.000,-**, die we de komende jaren vanuit het reconstructiebudget doen.

- **Bomen en boomstructuren.** Om uitvoering te kunnen geven aan het Boomstructuurplan onttrekken wij de komende 3 jaar elk jaar €50.000,- uit het Groenfonds onttrekken. In het totaal is dat **€150.000,-**. Dit is eenmalig geld bedoeld voor nieuwe bomen. De beheerkosten zijn geraamd op €3.000,- per investering van €50.000,-. Dit betekent €3.000,- in 2018, €6.000,- in 2019 en vanaf 2020 €9.000,- per jaar. In het binnenkort vast te stellen Boombeheerplan zijn de beheerkosten voor het realiseren van de gewenste boomstructuur (over een periode van 20 jaar) meegenomen. Hierin zitten ook de hier genoemde beheerkosten voor nieuwe bomen. (Voor boomziekten en hinder & overlast van bomen is/komt een apart plan met een eigen budget.)
- (Burger)initiatieven. Als gemeente vinden wij het belangrijk dat burgers, ondernemers en andere partijen met groene initiatieven komen. Goede groene/blauwe initiatieven willen we ook daadwerkelijk realiseren. Voor kleine burgerinitiatieven is budget (tot circa €500,-) beschikbaar bij GIBOR. Maar we willen juist ook de grote initiatieven, zoals de Spaander Straatsche Akkers en Arboretum Geffen en omgeving, realiseren. Daarom vragen we een (burger)initiatievenbudget aan van **€40.000,-** per jaar. Ook projecten die in co-creatie met alle betrokkenen ontstaan zoals de visie voor de Geffense Plas kunnen onderdelen met behulp van dit budget realiseren. De prijsvraag met vouchers (principe Groene Loper) kan ook betaald worden vanuit dit budget. In het totaal gaat het om **€120.000,-** uit het

reconstructiebudget. Voor de beheerkosten (€22.500,-) geldt dat deze voor de Spaander Straatsche Akkers al geregeld zijn.

- **Promotie / communicatie GBN.** Wij richten actieve communicatie en promotie in. Hiervoor willen wij **€20.000,-** uit het Groenfonds benutten. Er zijn geen beheer en onderhoudskosten.
- **Dorpen- en wijken wedstrijd.** We verbeteren elk jaar substantieel enkele dorpen/wijken met groene, blauwe en natuurprojecten. Dit gedurende 3 jaar. Per jaar benutten we **€30.000,-** uit het reconstructiebudget. In het totaal is dit **€90.000,-**.
- **Groenbeleving door educatie, sport, spelen en bewegen.** We investeren in natuureducatie, sport en spel, natuurlijk spelen en bewegen in het groen. Hiervoor enthousiasmeren en activeren wij ons netwerk. Goede initiatieven ondersteunen wij met cofinanciering. Dit kan mankracht zijn, promotie, maar ook financiële middelen. We ontwikkelen een kader wanneer een initiatief in aanmerking komt voor financiële middelen. We onttrekken **€10.000,-** aan het Groenfonds. 2018 wordt een pilotjaar. Uit de pilot moet blijken of het project succesvol is en wat de beheer- en onderhoudskosten zijn. Bij succes vragen we verlenging(nieuw geld) aan.
- **Kansen.** Zoals in hoofdstuk 4 aangegeven zijn niet alle toekomstige projecten te voorspellen. Ook bij de projecten die we vanaf 2018 gaan doen, zijn projecten waarvan nu nog niet in te schatten is hoeveel budget we nodig hebben. Ook weten we niet wanneer we dat budget nodig hebben. Ervaringen uit het verleden met subsidie-aanvragen leren dat we dan altijd heel snel moeten schakelen om op tijd de aanvraag in te dienen. Projecten als Onderzoek duurzame energie, landbouw en natuur, Bijenlandschap en het Bod groen in de Stad kunnen opeens heel snel gaan. Mocht dat zo zijn, dan hebben we daar een budget van €300.000,-

in het Groenfonds voor gelabeld. Hieruit kunnen we ook ecologische kennis inhuren voor onder meer het project Groen in de Stad.

Het totale gevraagde budget uit het Groenfonds: €262.500,- (2018) + €150.000 (2018, 2019, 2020) + €20.000,- (2018) = **€432.500,-**. (In het Groenfonds zit circa €1,1 miljoen.) En dan nog €120.000 (3x €40.000), €10.000,-, €90.000,- (3x €30.000,-) en €90.000,- (3x €30.000,-) uit het reconstructiebudget. Dit is een totaal van **€310.000,-** voor de komende 3 jaren. In 2018 €110.000,-, in 2019 €100.000,- en in 2020 €100.000,-. Daarnaast een kanspot van **€300.000,-** gelabeld in het Groenfonds voor (on)verwachte kansen. De geraamde beheer- en onderhoudskosten bedragen in 2018, 2019 en 2020 **€12.000,-**. Dit is ten behoeve van het beheer en onderhoud van de EVZ Hertogswetering.

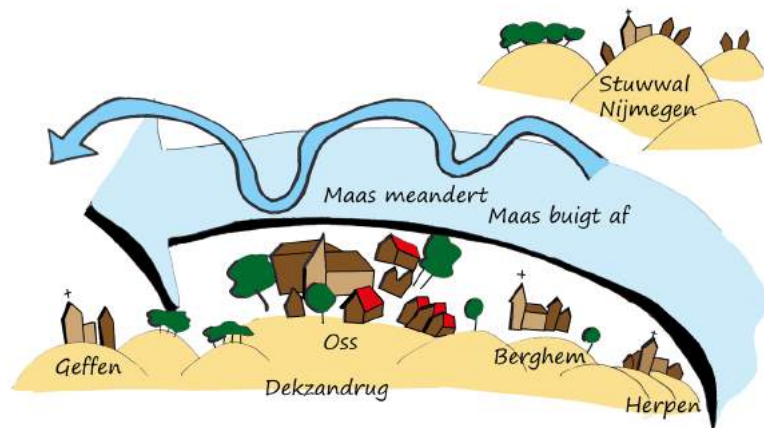
<i>Projecten vanaf 2018</i>	Reconstructie-budget	Groenfonds	beheergeld
Bomen en boomstructuren	-	150.000 (3x 50.000)	3.000, 6.000, 9.000 (boom-beheerplan)
Ecologische bermen	90.000 (3x30.000)		-
Bijenlandschap	-	-	-
(burger)initiatieven	120.000 (3x40.000)	-	-
Spaander Straatsche Akkers, arboretum Geffen, etc.			
Promotie en communicatie	-	20.000	-
Groenbeleving	10.000	-	-
Meanderende Maas	-	-	-
EVZ Hertogswetering	-	262.500	12.000
Pilot groene energie, landbouw en natuur	-	-	-
Landschapsverbetering Geffen-Oss	-	-	-
Bod Groen in de Stad	-	-	-
Dorpen- / wijken wedstrijd	90.000 (3x30.000)	-	-
Operatie Steenbreek	-	-	-
(On)verwachte kansen		300.000 (gelabeld)	-
Totaal			

<i>2018</i>	Reconstructie-budget	Groenfonds	beheergeld
Bomen en boomstructuren	-	50.000	boombeheerplan
Ecologische bermen	30.000		-
(burger)initiatieven	40.000	-	-
Promotie en communicatie	-	20.000	-
Groenbeleving	10.000	-	-
EVZ Hertogswetering	-	262.500	12.000
Dorpen- / wijken wedstrijd	30.000	-	-
TOTAAL 2020	110.000	332.500	12.000
<i>2019</i>	Reconstructie-budget	Groenfonds	beheergeld
Bomen en boomstructuren	-	50.000	boombeheerplan
Ecologische bermen	30.000		-
(burger)initiatieven	40.000	-	-
EVZ Hertogswetering	-	-	12.000
Dorpen- / wijken wedstrijd	30.000	-	-
TOTAAL 2019	100.000	50.000	12.000
<i>2020</i>	Reconstructie-budget	Groenfonds	beheergeld
Bomen en boomstructuren	-	50.000	boombeheerplan
Ecologische bermen	30.000		-
(burger)initiatieven	40.000	-	-
EVZ Hertogswetering	-	-	12.000
Dorpen- / wijken wedstrijd	30.000	-	-
TOTAAL 2020	100.000	50.000	12.000

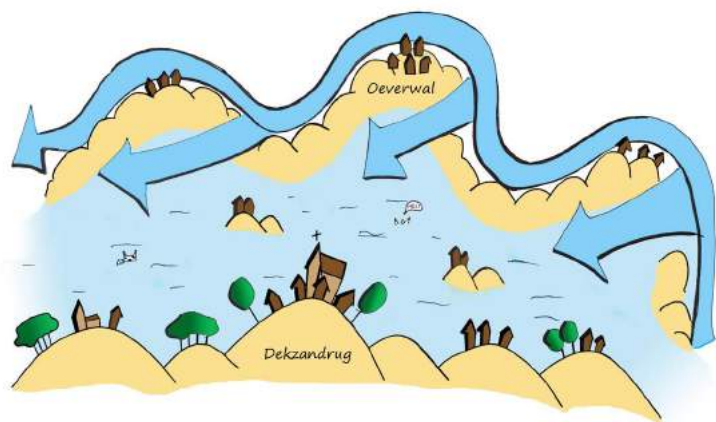

Bijlagen

Meanderende Maas

Vruchtbare gronden

Bijlage 1 | Ontstaansgeschiedenis Oss

We hanteren in de routekaart GBN een onderverdeling in gebieden gebaseerd op de verschillende landschapstypen: Maasgebied (uiterwaarden en oeverwal), Polder en Dekzand. Deze onderverdeling komt voort uit de ontstaansgeschiedenis van de gemeente Oss. Het landschap is sturend geweest in de vestigingsplaatsen van de mens. De ontstaansgeschiedenis verklaart waarom de steden en dorpen liggen waar ze liggen, maar ook waarom we verschillend met de verschillende landschapstypen (deelgebieden) omgaan. Daarom staat hieronder de ontstaansgeschiedenis in een notendop.

Meanderende Maas

De mens en de Maas zijn al duizenden jaren onlosmakelijk met elkaar verbonden. De Maas loopt als een rode draad door de ontstaansgeschiedenis. Oss is als het ware gebouwd op de Maas. De Maas is een regenrivier, d.w.z. dat de Maas gevoed wordt door regen. De meeste regen in de Maas komt uit de Franse en Belgische Ardennen. Het waterpeil staat 's winters hoog en 's zomers laag. De Maas was vroeger een onrustige rivier, die zijn weg zocht door het landschap. Daarbij zocht het water de laaggelegen delen op met zo min mogelijk obstakels. Daarom buigt de Maas naar het westen af tussen de stuwwal van Nijmegen en de dekzandrug waar o.a. Herpen en Oss op liggen. De Maas meanderde (maakte veel bochten) ook flink.

Vruchtbare gronden

De vele bochten stuwden de rivier op waardoor het omringende land geregeld onder water stond. Soms met verwoestende gevolgen. De overstromingen hadden ook een positieve kant. De afgezette rivierklei maakte de overstroomde gronden zeer vruchtbaar. Boeren deden hier hun voordeel mee. De vruchtbare Maasgronden leverden uitgestrekte weilanden op, uitstekend geschikt om vee op te houden.

Bouwen op de droge delen

Het is niet handig om op land te gaan wonen dat geregeld overstroomt. Daarom kozen de mensen ervoor om op de hoger gelegen gronden te gaan wonen. Ofwel dicht langs de rivier op de oeverwal of verder landinwaarts op de hoge zandgronden (de dekzandrug). Op de Oeverwal ligt een heel kralensnoer aan dorpen en vestingstadjes: 't Wild, Maren-Kessel, Lith, Lithoijen, Oijen, Macharen, Megen, Dieden, Demen, Ravenstein, Huisseling, Overlangel, Neerloon en Keent. De bossen op de zandgronden waren goed voor de jacht en het verzamelen van vruchten. Het hout werd gebruikt voor de woningen. Op de dekzandrug liggen de grotere dorpen Geffen, Berghem en Herpen en de stad Oss. Ook de dorpjes in het komgebied (polder) liggen niet laag. Teeffelen, Haren en Deursen-Dennenburg liggen op rivierduinen. Streken waar zand en klei samenkomen zijn altijd al aantrekkelijk geweest voor mensen om zich te vestigen.

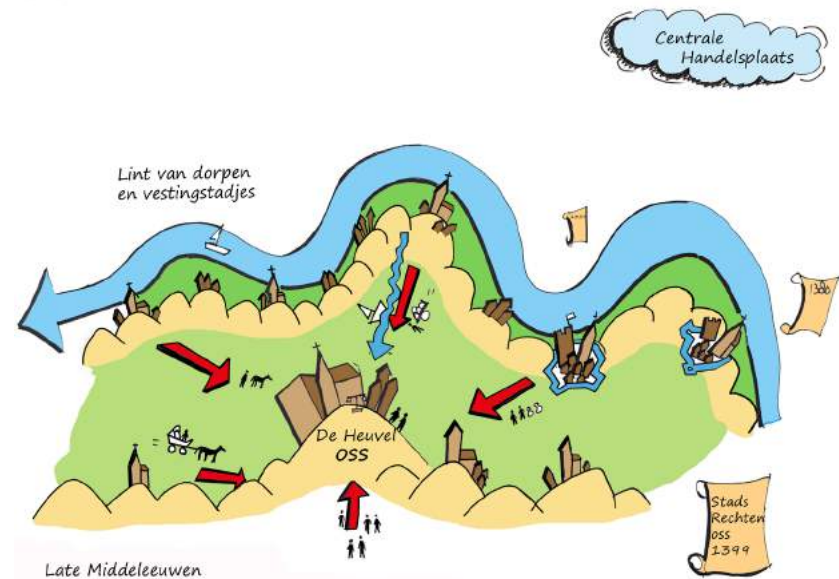
Bouwen op de droge delen

Handel

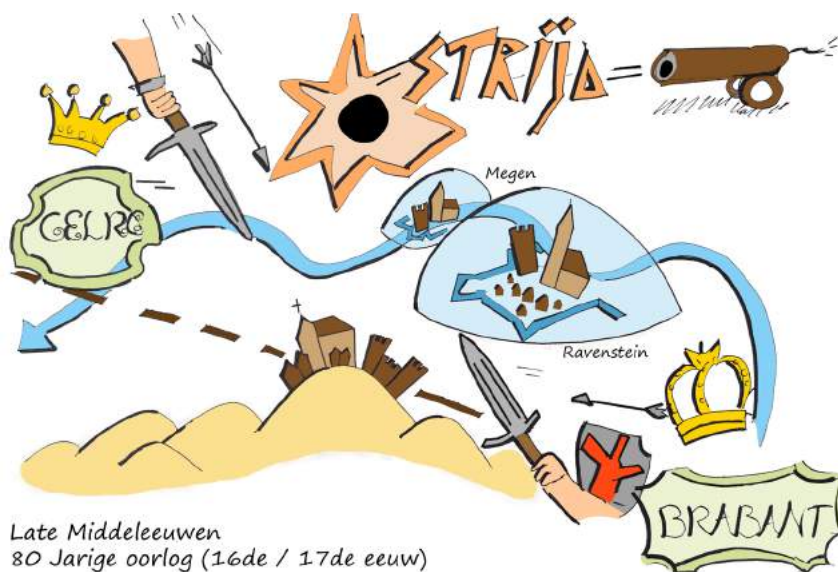
In de late Middeleeuwen groeide de Heuvel (in Oss) uit tot de centrale handelsplaats in de regio. Deze plek ligt van nature hoger (vandaar de naam). Hier gingen de mensen wonen, dreven ze handel, ontvingen ze vreemdelingen en nieuwkomers. Hier was de bedrijvigheid. Hier was het te doen. In 1399 kreeg Oss van Hertogin Johanna stadsrechten. Over de rivier werden mensen en goederen vervoerd.

Strijd

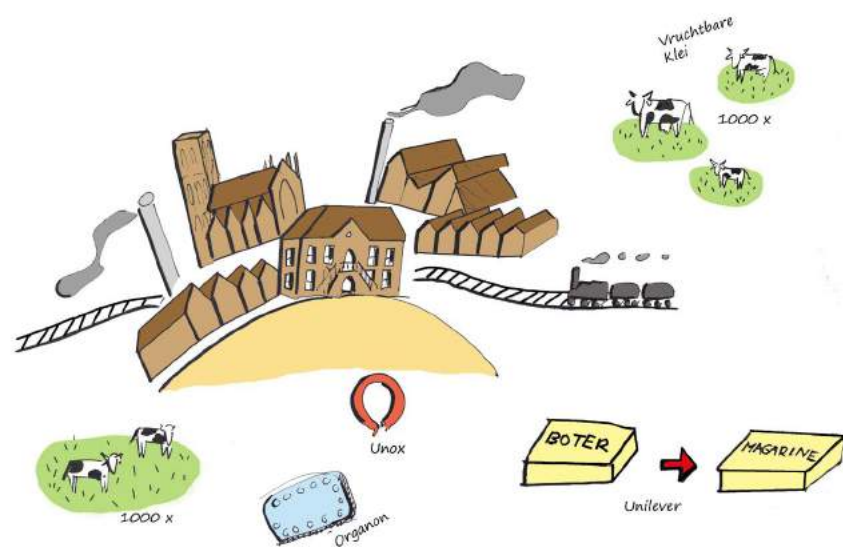
De Maas was ook geregeld de grens tussen twee strijdende partijen. Voor de hertogen van Brabant had Oss in de late Middeleeuwen een belangrijke verdedigingsfunctie. Dit omdat Oss zo ongeveer het eerste verdedigingspunt was tegen invallen van de Geldersen. Zo lagen de kastelen van Dieden en Oijen toen wel aan de Brabantse zijde van de Maas, maar waren ze toch in Gelderse handen. Zowel Brabant als Gelre wilden de controle over de rivier de Maas. Megen en Ravenstein behoorden niet tot het hertogdom van Brabant of het Graafschap

Handel

Late Middeleeuwen
80 Jarige oorlog (16de / 17de eeuw)

Industriestad

(vanaf 1339 hertogdom) Gelre. Zij waren eigen heerlijkheden, een soort onafhankelijke ministaatjes. Megen had al in 1357 stadsrechten ontvangen en Ravenstein in 1380.

Dwars door Brabant loopt de Zuiderwaterlinie uit de 16e en 17e eeuw: de vroegere scheidslijn tussen het protestante Noorden en het katholieke Zuiden. Met een ingenieus stelsel van dijken en sluisen werd het land tussen de versterkte steden in tijden van oorlog onder water gezet (inundatie). Ook in de Tachtigjarige oorlog behoorde de huidige gemeente Oss tot het strijdtoneel. De Hollandse en Spaanse troepen vochten hier hun strijd uit. Daarna kwam een relatief rustige periode. Toen was alleen wel het katholieke geloof verboden. Brabant had geen hertog meer en de Staten-Generaal in Den Haag schreef het Protestantisme voor. De katholieken gingen in Oss en omgeving naar stiekeme kerken in boenschuren of naar de landen van Megen en Ravenstein. Daar was in de 17e en 18e eeuw het katholieke geloof nog wel mogelijk. Daarom staan daar nu nog de kloosters.

Industriestad

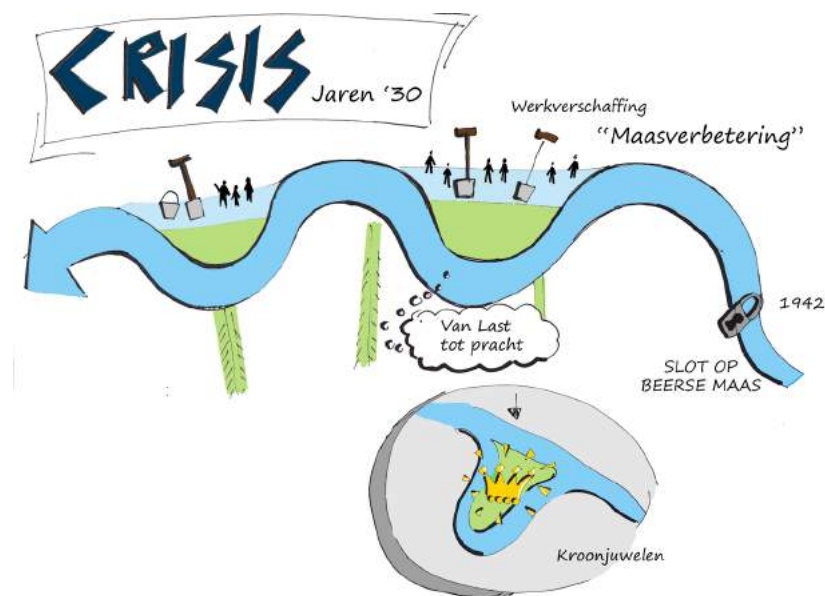
In de relatief rustige periode na de Tachtigjarige Oorlog groeit Oss uit tot een echte industriestad. Op de uitgestrekte vruchtbare weidegronden grazen heel veel koeien, die heel veel melk maken. Daaruit werd weer heel veel boter gemaakt. De Heuvel in Oss was al de centrale handelsplaats van de regio. De boter trok de handel nog verder aan en in de 18e eeuw kwam op de Heuvel de officiële boterwaag. De Osse boter werd zelfs internationaal afgezet. Overal ging de Osse boter de kelen in. Tot het punt dat de natuurboter niet meer aan de vraag kon voldoen. Juist toen kwam de uitvinding van de kunstboter: de margarine. De boterhandelaren zagen hun kans schoon. Concurrenten Jurgens en Van den Bergh groeiden uit tot ondernemingen van wereldformaat. Deze bedrijvigheid kwam Oss ten goede. In de 19e eeuw kwam het station. De vleesverwerkende fabrieken van Hartog en Zwanenberg kwamen op. Uit die laatste ontstond in

1923 Organon. Juist de industriële groei heeft de stad Oss zijn karakter gegeven. Zonder alle Osse bedrijvigheid zouden merken als Unilever en Unox en de uitvinding van de anticonceptiepil nooit ontstaan zijn.

Werkverschaffing

Oss en omgeving waren extreem afhankelijk van de industrie. Toen eerst Van den Bergh (1891) vertrok en later ook Jurgens (jaren '30) brak er een donkere periode voor Oss aan. Er was veel werkloosheid en armoede. Brandstichtingen, inbraken en moorden waren aan de orde van de dag. Oss kwam gelijk te staan aan criminaliteit. De Bende van Oss was berucht in heel Nederland. Hieraan dankt Oss nog steeds het messentrekkersimago.

In deze tijd werd als onderdeel van de werkverschaffing begonnen aan de 'Maasverbetering'. De vele werklozen hebben met scheppen de Maas rechtgetrokken. Dit ten behoeve van de scheepvaart. De bochten werden uit de Maas gehaald, de Maas werd gekanaliseerd en de zogenaamde 'overlaat' bij Beers werd in 1942 gesloten. Deze verlaging in de rivierdijk was bedoeld om de dichter bevolkte gebieden stroomafwaarts te beschermen tegen overstromingen. Dit betekende wel dat het dunner bevolkte Maasland vaak onder water werd gezet. Daarom woonden de bewoners alleen op de hogere plekken. Om hun weidegronden en akkers te beschermen hadden ze dwarsdijken aangelegd. Dit beperkte de overlast maar ten dele. Toen de Maas gekanaliseerd werd zijn vlak langs de rivier de zogenaamde bakenbomen geplant. Deze bomen moesten de schepen tijdens periodes van hoog water binnen de vaargeul houden.

Werkverschaffing

Bijlage 2 | Telos Benchmark duurzaamheid

Groen, Blauw en Natuur kun je op veel manieren in kaart brengen. Het ecologisch kapitaal is onder andere in kaart gebracht door Telos. In januari 2016 heeft Telos het duurzaamheidsprofiel van Oss bepaald door de Telos benchmark toe te passen. Hierin is onderscheid gemaakt in:

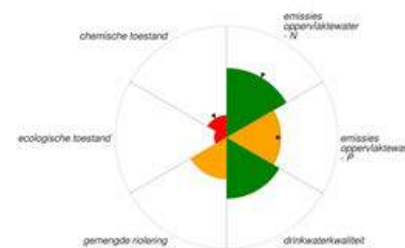
- Ecologisch kapitaal;
- Sociaal Cultureel kapitaal;
- Economisch kapitaal.

Voor de routekaart GBN is het ecologisch kapitaal van belang en daarvan specifiek de voorraden water en Natuur en Landschap. In de tabel staan de eisen. De resultaten zijn weergegeven in taartpuntdiagrammen.

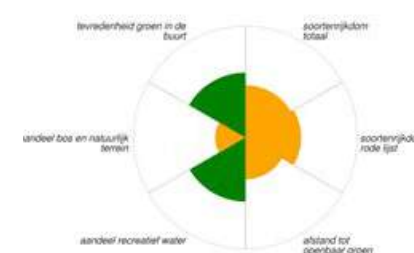
De algehele conclusie is dat het ecologisch kapitaal achterblijft in vergelijking tot andere Brabantse gemeentes. Niet alleen dezogenamde ‘hardcore’ natuur is van belang, maar juist ook de relatie met mensen. Groot probleem is de kwaliteit van de bodem.

Opvallend positief punt is de tevredenheid over groen in de buurt.

Voorraad	Eis
water	<ul style="list-style-type: none"> • Het oppervlaktewater is schoon. • Het grondwater is schoon • Er is niet teveel en niet te weinig
Natuur en landschap	<ul style="list-style-type: none"> • De natuurlijke biodiversiteit moet worden behouden. • De natuur moet zoveel mogelijk in stand worden gehouden en zo mogelijk versterkt. • De identiteit van het landschap moet worden behouden en versterkt.

Water

Natuur en landschap

Bijlage 3 | Partners GBN aan het woord

Binnen ons dorpsraadgebied beschikken wij over twee prachtige natuurgebieden waar we trots op zijn: Herperduin en Keent. Vele inwoners maken dan ook intensief gebruik van de natuur, door er in te wandelen, fietsen, sporten, recreëren enz. De dorpsraad is van mening dat we onze natuur moeten koesteren en er van genieten met gepast respect. Maar

ook de natuur dicht bij huis verdient onze aandacht; denk aan plantsoenen, bomen, bermen, wandelpaden, ons landelijk gebied. Samen met de gemeente Oss en bewoners/gebruikers willen wij graag een bijdrage leveren aan een (nog) groene(re) gemeente. Een omgeving waarvan straks de toekomstige generaties kunnen genieten.

Piet Derks, Lid dorpsraad Herpen en omgeving

“Je merkt pas wat van natuur als het er niet is. Als je in een grote grauwe vlakte in een grote stad in een ontwikkelingsland loopt. Vol met vuil en afval. Dat wil je niet zien en niet hebben. Natuur is zo belangrijk voor het welbevinden van mensen. Oss is gelukkig gezegend met veel natuur en is een heel groene stad. Natuur en groen daar worden mensen blij en gelukkig van. Landschapsbeheer Oss levt daar met al zijn vrijwilligers een goede bijdrage aan. En daar zij wij ook blij en gelukkig mee.”

Ronald Widdershoven, voorzitter Stichting Landschapsbeheer Oss en Landerij VanTosse

“Natuurinclusieve landbouw is tegenwoordig het toverwoord. In de polder van de Beerse Overlaat doen we dat al jaren. Daar liggen kansen voor landbouw en natuur”.

***Voorzitter ANV Beerse
Overlaat, Jan van der Biezen***

“Samen anders doen met water en groen”

Het is prettig wonen en werken in een groene, natuurlijke omgeving. Groen en natuur biedt ruimte aan verschillende soorten planten en dieren en leidt tot minder hittestress en wateroverlast. Waterschap Aa en Maas werkt daar actief aan mee, bijvoorbeeld door het aanleggen en onderhouden van robuuste, ecologische verbindingen tussen de Maas en de Maashorst. Ook vergroten we de soortenrijkdom op onze dijken en onze rioolwaterzuivering en werken we mee aan een gezonde weidevogelpopulatie in de polder. Bij de komende dijkversterking combineren we veiligheid tegen overstromen met het versterken van natuurwaarden in de uiterwaarden. We geloven in de kracht van samen: een gezonde, groene leefomgeving begint immers bij bewoners en bedrijven. Denk hierbij aan meer groen en minder tegels in de wijk, aanleg van moes- of geveltuintjes of voldoende ruimte voor groen en water bij (ver)bouwplannen. Samen maken en houden we onze omgeving leefbaar; voor nu en later.

Peter Ketelaars, lid dagelijks bestuur waterschap Aa en Maas

Bijlage 4 | Begrippenlijst

GBN: Groen, Blauw en Natuur.

Natuurnetwerk Nederland (NNN): netwerk van aaneengesloten natuurgebieden in Nederland. Voorheen de Ecologische Hoofdstructuur (EHS).

Natuurnetwerk Brabant (NNB): netwerk van aaneengesloten natuurgebieden in Brabant

Ecologische verbindingszone (EVZ): groene schakels die natuurgebieden in Natuurnetwerk Brabant (NNB) verbinden.

Biodiversiteit: verscheidenheid aan dieren, planten en micro-organismen.

Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB): steunt projecten die bijdragen aan de realisatie van het NNB en de EVZ.

Duurzaamheid: ontwikkeling die aansluit op de behoeften van het heden zonder het vermogen van toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen,

Ecosysteem: deel van ons natuurlijk milieu. Levende onderdelen (dieren en planten) en niet levende onderdelen (lucht, water en bodem) zorgen ervoor dat stromen en kringlopen in gang worden gehouden. Hierdoor ontstaat een zeker evenwicht. Er vindt uitwisseling plaats van materie en energie tussen de levende en dode natuur.

Natuurlijk kapitaal: diensten en voorraden die de natuur ons levert. Deze ecosysteemdiensten en voorraden hebben verschillende functies, zoals voedselproductie of verkoeling van de stad. De diensten hebben ook een onderlinge samenhang.

Ecosysteemdiensten: diensten die door een ecosysteem aan mensen worden geleverd. Het kan gaan om het verstrekken van een product (bijvoorbeeld drinkwater), een regulerende dienst (bijvoorbeeld bestuiving van gewassen), een culturele dienst (bijvoorbeeld recreatie mogelijkheden) of een dienst die voorgaande diensten ondersteunt (bijvoorbeeld de kringloop van nutriënten in een ecosysteem).

Natuurinclusieve landbouw: landbouw die hoogwaardig en veilig voedsel oplevert, die het milieu minder belast én zorgt voor verbetering van biodiversiteit op het boerenland én de belevingswaarde van het agrarisch landschap verhoogt. Dat is zeer veelomvattend en niet in één stap te bereiken. Het vergt een lang proces waarin elke stap een verbetering oplevert. Brede betrokkenheid is noodzakelijk: steun vanuit de landbouwsector, vanuit beleid en vanuit de samenleving (tot en met de consumenten).

